

Kijk mij eens!

Een blinde peuter in de groep

BARTIMEÛS REEKS

Bartiméus wil kennis en ervaring over de mogelijkheden van mensen met een visuele beperking vastleggen en verspreiden. De Bartiméus reeks is daar een voorbeeld van.

Colofon

Bartiméus
Van Renesselaan 30A
3703 AJ Zeist
Nederland
Tel. (088) 88 99 888
Email: info@bartimeus.nl
www.bartimeus.nl

Auteurs

Minette Roza
Katinka Bakker
Mariska Stokla-Wulfse

Met dank aan:

Jannemieke van Wolferen
Ellen Bosdijk
Yvonne Leeman
Ingrid Zijlstra
Mary Jansen
Marieke Scheuneman
Karin Wijsman
Anja van de Stoel

Eerste druk
ISBN 978-90-71534-00-3

Copyright 2006 Bartiméus

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Woord vooraf

'Blinde peuters zijn gewone peuters, alleen de manier waarop ze leren en de wereld om zich heen ervaren, is anders.' Dat is de kerngedachte achter dit boek.

Door hun jarenlange ervaring met blinde peuters hebben de auteurs gemerkt dat deze kinderen veel zelf kunnen, maar dat ze wel wat extra hulp kunnen gebruiken.

De auteurs zijn er goed in geslaagd om hun deskundigheid en ervaring op papier te zetten. Het is een gemakkelijk leesbaar boek, boordevol tips en met herkenbare verhalen. Zeer geschikt als ondersteuning voor een ieder die werkt met een blinde peuter in een groep én voor ouders van een blinde peuter.

drs. Mariëtte van Bruggen

Inhoudsopgave

Inleiding	7
1 De blinde peuter	
1.1 Wanneer is een kind blind?	10
1.2 Blindisme	11
1.3 Ontbreken van een zichtbaar voorbeeld	12
2 Omgaan met een blinde peuter	
3 Het eerste bezoek	
3.1 Kennismaken	20
3.2 Verkenning van de ruimte	20
3.3 De daadwerkelijke start	22
4 Oriëntatie	
4.1 Gebruik van andere zintuigen	24
4.2 Hoe kun je een kind helpen zich te oriënteren?	25
5 De kring	
5.1 De organisatie van de kring	31
5.2 Namen noemen	31
5.3 Kringgesprek	31
5.4 Voorlezen	32
5.5 Liedjes	33
6 Communicatie	
6.1 Lichaamstaal	37
6.2 Taalontwikkeling	38

7 Spelen	
7.1 Spel bij blinde kinderen	42
7.2 Samen spelen	44
7.2.1 Ideeën om te doen	45
7.3 Binnen spelen	46
7.3.1 Ideeën om te doen	48
7.4 Buiten spelen	50
7.4.1 Ideeën om te doen	51
8 Bewegen	
8.1 Ideeën om te doen	56
9 Op eigen benen	
9.1 Aanleren van nieuwe vaardigheden	60
9.1.1 Ideeën om te doen	62
9.2 Zelfredzaamheid in de groep	62
10 Eropuit	
10.1 Ideeën om te doen	70
11 Feestjes	
11.1 Verjaardagsfeestje	74
11.2 Sinterklaas	77
11.3 Kerstmis	78
12 Van peuter naar kleuter	
12.1 Een basisschool kiezen	80
13 Twijfels?	
Adressen	83
Lijst van geraadpleegde boeken	84

Inleiding

Veel peuters gaan naar een peuterspeelzaal of kinderdagverblijf. Dat geldt ook voor blinde en zeer ernstig slechtziende peuters. Als leidsters voor het eerst met een blinde peuter te maken krijgen, komen er vaak allerlei vragen naar boven. Hoe kun je het beste met het kind om gaan? Botst hij overal tegenaan en kan hij aan alle activiteiten deelnemen? Moet je ergens speciaal rekening mee houden of juist zo gewoon mogelijk doen?

Dit boek is in eerste instantie geschreven voor leidsters van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen, met het doel een antwoord te geven op hun vragen. Het bevat vooral praktische informatie over de verschillende zaken die je kunt tegenkomen wanneer je een blinde peuter gaat begeleiden. Verder bevat het veel leuke ideeën en kleine anekdotes.

Tegelijkertijd is dit boek ook voor ouders interessant, omdat veel van de gegeven informatie thuis bruikbaar is.

Het boek is zodanig geschreven dat alle hoofdstukken afzonderlijk van elkaar te lezen zijn. Het eerste hoofdstuk bevat algemene informatie over blindheid, gevolgd door een hoofdstuk met een aantal belangrijke aandachtspunten over de omgang met een blinde peuter. In hoofdstuk 3 wordt besproken hoe het kind zo veilig en prettig mogelijk kan starten op de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf. De resterende hoofdstukken hebben betrekking op de activiteiten die plaatsvinden op de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf. Het boek besluit met de overgang van peuter naar kleuter en met informatie over wat je kunt doen als er twijfels zijn over de ontwikkeling van het kind.

We gaan ervan uit dat blinde peuters net zo zijn als andere peuters, maar dat er wel een verschil is in de wijze waarop ze leren en de wereld om hen heen ervaren. Blinde peuters zullen daarbij meer hulp nodig hebben van de volwassenen. Om hiermee zo goed mogelijk te kunnen helpen, hebben wij dit boek samengesteld.

We wensen iedereen veel plezier met het gebruiken van dit boek.

Katinka Bakker

Minette Roza

Mariska Stokla-Wulfse

Zeist, april 2007

N.B. Overal waar hij staat, kan ook een zij worden bedoeld en andersom. Indien er over blinde peuters wordt gesproken, kunnen ook zeer ernstig slechtziende peuters worden bedoeld.

1 De blinde peuter

Roos zit sinds kort op de peuterspeelzaal. Nadat de kinderen in de kring hebben gezeten, mogen ze vrij spelen. Alle kinderen rennen doelgericht op de poppen en de auto's af. Roos speelt op haar eigen manier. Ze loopt tastend van haar stoel langs de muur naar de verwarming. Hier vermaakt ze zich langdurig. Afwisselend maakt ze met een blokje en haar vingers verschillende geluiden op de verwarming, vanwege het mooie geluid.

Peuters houden van liedjes zingen en spelletjes doen, ze herinneren zich voorwerpen en mensen en kennen al een heleboel woorden. Ze ontwikkelen zich in een razend tempo. Peuters van twee durven zich al een klein beetje los te maken en zelf iets uit te proberen, ze maken hun eigen plannetjes. Anderhalf jaar later is hun woordenschat uitgebreid, praten ze in zinnen, kunnen ze zich langer concentreren en draait de wereld niet meer om hen alleen. Ze ontdekken langzamerhand hoe ze met anderen om kunnen gaan, beginnen met het sluiten van vriendschappen en vinden het leuk om te helpen.

Ook blinde peuters ontwikkelen zich snel. Het niet kunnen zien heeft echter wel invloed op de manier waarop ze leren en zich vaardigheden eigen maken. Individuele verschillen kunnen zich voordoen door aanleg en karakter. Bovendien maakt het uit of een kind blind is geboren of door andere oorzaken later blind geworden is. Als een kind later blind geworden is, heeft hij al een beeld van de wereld om zich heen kunnen vormen.

1.1 Wanneer is een kind blind?

Een kind wordt als blind beschouwd als er sprake is van:

- volledige blindheid. Dit betekent dat er geen overblijvend gezichtsvermogen is.
Er is geen licht/donkerwaarneming.
- maatschappelijke blindheid. Er is sprake van zeer ernstige slechtziendheid. Het overblijvend gezichtsvermogen beperkt zich tot het kunnen waarnemen van licht en donker en mogelijk enige kleur en vorm. Zeer ernstig slechtziende kinderen zijn later, net als volledig blinde kinderen, aangewezen op braille.

Het grootste verschil tussen beide vormen is te zien als peuters zich bewegen en oriënteren in de ruimte. Kinderen die licht/donker waarnemen, kunnen zich gemakkelijker door de ruimte verplaatsen omdat ze nog enigszins zichtbare oriëntatiepunten hebben, zoals het licht dat door een raam schijnt. Het kan zijn dat een dergelijk kind te veel gaat vertrouwen op zijn restvisus en hierdoor regelmatig valt over rondslingerend speelgoed of ergens tegenaan stoot. Een half open deur blijft nu eenmaal moeilijk om te zien.

Goede lichtomstandigheden zijn een voorwaarde om het overblijvend gezichtsvermogen te kunnen gebruiken. Schemering, een regenachtige dag en het verblindend effect van zonlicht maken het voor het kind nog lastiger. Peuters die licht/donker waarnemen, kunnen je soms verbaasd doen staan omdat ze af en toe het resultaat van hun eigen verf- en tekenwerkjes nog zien.

1.2 Blindisme

De meeste blinde kinderen laten opvallend gedrag zien dat kan worden samengevat onder de naam blindisme. Enkele voorbeelden van dit gedrag volgen nu.

- Wiegen met de romp, van voor naar achter, zowel zittend als staand;
- Rondjes draaien met het hoofd, soms in combinatie met het bovenlichaam;
- Fladderen met de handen op schouderhoogte;
- Op en neer springen, meestal in combinatie met fladderen met de handen;
- Oogboren, dat wil zeggen met een of meer vingers of de vuist tegen een of beide ogen duwen.
- Blinde kinderen met een overblijvend gezichtsvermogen proberen soms licht op te vangen of met licht te spelen. Ze maken hierbij soms vreemde oogbewegingen en kunnen met hun vingers voor hun ogen wapperen.

Kenmerkend voor deze bewegingen is dat het kind zich er niet van bewust is, de bewegingen steeds worden herhaald en geen doel (lijken) te hebben. Dit gedrag lijkt toe te nemen in de eerste paar jaar, maar tussen de leeftijd van drie tot zes jaar neemt het weer af. Het komt vooral voor als blinde kinderen zich vervelen, als ze bepaalde situaties willen ontlopen, maar ook als teken van opwinding en enthousiasme. Alle bewegingen zijn onschadelijk, behalve het oogboren. Dit kan het oog beschadigen. Bij oogboren is het kind er zich niet bewust van wat hij doet, hij kan dus ook niet kiezen om het niet te doen. Wel kan hij worden gevraagd om te stoppen. Het kan helpen het kind af te leiden of even zijn handen vast te houden. Tijdens het spelen kun je het kind stimuleren twee handen te gebruiken. Hij kan dan niet tegelijkertijd oogboren. Als het kind veel in zijn ogen boort, is het handig om met ouders te bespreken hoe hier mee om kan worden gegaan.

1.3 Ontbreken van een zichtbaar voorbeeld

Blinde kinderen missen de mogelijkheid om te leren door imitatie. Denk hierbij aan het nadoen van praktische handelingen, zoals eten en drinken, en aan sociale vaardigheden, zoals het elkaar aankijken als je met elkaar praat. Ook het gebruik van spelmateriaal, bijvoorbeeld ringen op een stok doen of balletjes in een gat stoppen, kan niet worden afgekeken.

Er zijn activiteiten die een blind kind nooit uit zichzelf zal leren omdat hij niet weet dat ze bestaan. Van andere activiteiten, zoals knippen van papier, zal hij op de één of andere manier merken dat ze bestaan en hij zal ze ook willen uitvoeren. Hij weet dan echter niet hoe. Veel van wat een ziend kind vanzelf lijkt te leren, moet bij een blind kind nadrukkelijk en systematisch worden aangeboden. Dit vraagt tijd en inzet van zijn omgeving. Maar net als alle kinderen streeft ook een blind kind naar zelfstandigheid en is hij trots als hij iets zelf kan.

Het blinde kind wordt zich pas in de loop van zijn kleuterjaren bewust van zijn blindheid. Als peuter kan hij misschien wel benoemen dat hij blind is, maar hij weet zelf nog niet goed wat dat betekent. Bovendien heeft hij geen idee hoe het is om wel te kunnen zien. Het onderwerp blindheid kan gerust worden besproken, zonder dat het al te veel nadruk krijgt.

2 Omgaan met een blinde peuter

De leidster vraagt aan alle kinderen in de groep om in de kring te komen. Ze ziet dat Daan moeite heeft om de kring te vinden. Ze loopt naar hem toe en vraagt: 'Daan, zal ik je even naar je stoel brengen?' Daan steekt zijn hand uit en samen lopen ze naar zijn stoel in de kring.

De laatste jaren gaan blinde peuters steeds vaker naar een gewoon kinderdagverblijf of een reguliere peuterspeelzaal. Voor de meeste groepsleidsters zal het de eerste keer zijn dat ze met een blind kind in aanraking komen. Hoe ga je met hem om? Waar moet je op letten? Moet je ergens speciaal rekening mee houden?

In het kort kan daar het volgende over worden gezegd: gewoon waar het kan, aanpassen waar het moet. Maar wat wordt daar dan onder verstaan? Hier volgt een aantal aandachtspunten waarmee je rekening kunt houden tijdens de omgang met een blinde peuter:

- Blinde peuters richten niet vanzelfsprekend hun gezicht naar degene die tegen hen praat. Het kan zijn dat ze hun gezicht afwenden of naar beneden buigen. Vaak is dat hun manier om goed te luisteren.
- Het is goed om je te realiseren dat blinde kinderen veel meer tijd nodig hebben om nieuwe dingen aan te leren en de wereld om hen heen te ontdekken.
- Het kan een blinde peuter snel ontgaan als er tegen hem wordt gesproken. Hij kan immers niet zien of hij wordt aangekeken. Het is daarom belangrijk om het kind in de groep bij de naam te noemen als je tegen hem praat. Ook is het prettig als dat bij de andere kinderen gebeurt, want dan weet het blinde kind dat hij op dat moment minder aandachtig hoeft te zijn; het is op dat moment niet voor hem bestemd. Een andere mogelijkheid is een hand op zijn arm of schouder te leggen als je tegen hem praat.
- Voor alle kinderen is het fijn zo zelfstandig mogelijk te zijn. Natuurlijk heeft een blinde peuter wel wat extra hulp nodig, maar er is veel wat hij uiteindelijk zelf kan! Het is niet prettig als alles naar het kind wordt gebracht en al voor hem wordt bepaald waar hij mee gaat spelen. Help hem om zijn eigen weg en zijn favoriete speelgoed te vinden. Help hem in het begin om zijn eigen stoel terug te vinden, zodat hij het op den duur zelf kan.

- Blinde kinderen kunnen schrikken als ze plotseling worden aangeraakt of worden opgetild. Het is minder bedreigend als je jezelf eerst aankondigt en zegt wat je gaat doen.
- Voor sommigen zal het in het begin wennen zijn, maar het is erg fijn voor een blinde peuter om te weten wat er allemaal om hem heen gebeurt. Als hem wordt verteld dat het lawaai dat hij net hoorde, een omgevallen stoeltje was, kan hij het de volgende keer beter herkennen en begrijpen. Hij zal er minder, of helemaal niet meer van schrikken.
- Het kan zijn dat de blinde peuter niet graag van zijn plaats komt. Soms helpt het om het kind aan te moedigen zelf ergens naar toe te lopen. Het kind achter een duwkar of poppenwagen laten lopen, is ook een mogelijkheid. Zo kan hij zich niet stoten.
- Het woord 'zien' kan gewoon worden gebruikt. De meeste blinde mensen gebruiken dit woord ook.
Negeer niet dat de peuter blind is. Praat hier gewoon over en beantwoord ook de vragen van de andere kinderen.
- Er valt veel te ontdekken voor een blinde peuter, niet alleen door met speelgoed te spelen, maar juist door met alledaagse dingen bezig te zijn. Goed en met plezier tasten is belangrijk. Betrek de peuter bij de dagelijkse activiteiten. Hoe 'ziet' de stoel op het dagverblijf eruit? Vast anders dan de stoelen thuis. Hoe voelt het stromende water uit een kraan? Een gek ding aan de muur blijkt een brandblusapparaat te zijn: wel goed te voelen, maar er mag niet mee worden gespeeld.

3 Het eerste bezoek

Loes van twee jaar wordt door haar moeder voor de eerste keer naar de peuterspeelzaal gebracht. Ze komt aan de hand van haar moeder de ruimte in, ze heeft haar hoofd naar beneden. De leidster begroet hen enthousiast. Loes staat te luisteren en blijft aan de hand van haar moeder staan, haar hoofd naar beneden gebogen.

Het is een spannend moment als de peuter voor de eerste keer naar een peuterspeelzaal gaat. Sommige blinde peuters bezoeken vanaf hun babytijd een kinderdagverblijf. De nu volgende informatie is dan van belang op het moment dat het kind overstapt van de baby- naar de peutergroep. Het is een idee om als leidster van de peutergroep een keer te gaan kijken op de babygroep. Je kunt dan zien hoe er met hem wordt omgegaan. Voor het kind daadwerkelijk bij de peuterspeelzaal/peutergroep begint, kunnen de ouders en de leidsters het eerste bezoek goed voorbereiden. Afhankelijk van het kind kan zo'n bezoek één of meerdere keren plaatsvinden.

3.1 Kennismaken

Als leidster zul je in de meeste gevallen de ouders uitnodigen voor een kennismakingsgesprek. Het eerste doel is natuurlijk om kennis met elkaar te maken, maar verder is het een moment waarop ouders veel kunnen vertellen over hun kind. Wat is zijn karakter, is hij nieuwsgierig, afwachtend, druk, vrolijk of verlegen? Waar ligt zijn interesse, wat voor invloed heeft het blind zijn op zijn ontwikkeling en hoe wordt er thuis met hem omgegaan? Zelf kun je de ouders vertellen over het reilen en zeilen in de groep, zoals de start van de ochtend, de kring, de activiteiten die er plaatsvinden en hoeveel kinderen er in de groep zitten.

Het is van belang dat je tijdens dit gesprek met de ouders de tijd neemt om uit te wisselen hoe er kan worden ingespeeld op de visuele beperking van het kind. Ouders hebben immers veel ervaring met hun kind. Je kunt voorstellen om allebei van tevoren een lijstje te maken met punten die jullie belangrijk vinden om te bespreken. Spreek af hoe je elkaar gaat informeren over het verloop van de dag en over bijzonderheden die thuis hebben plaatsgevonden. Het bijhouden van een schriftje kan een goed hulpmiddel zijn. Ook kun je aangeven wat een prettig moment is om elkaar even rustig te spreken.

3.2 Verkenning van de ruimte

Voor het kind is het plezierig om zich van tevoren een beeld te kunnen vormen van de plek waar hij de komende tijd geregeld naar toe zal gaan. Je kunt met

de ouders afspreken om een eerste bezoek te brengen aan de groep, samen met hun kind. Het liefst op een tijdstip dat er geen andere kinderen aanwezig zijn en kort voor het moment dat hij daadwerkelijk gaat beginnen. Het kind kan zich zo volledig concentreren op de ruimte en op de leidster van de groep. Neem de tijd om kennis te maken, zodat het kind kan wennen aan je stem en naam. Geef het kind de gelegenheid je te laten bekijken door zijn reuk- en tastzintuigen. Laat hem, als hij dat wil, aan je haar of je horloge voelen. De ouders kunnen samen met hun peuter door de ruimte lopen en hem herkenbare voorwerpen, de vloer en de muren laten voelen. Vertel hem wat hij tegenkomt en hoe het voelt, zoals zacht, hard, ruw en koud. Waar zijn de speelhoeken, welk spelmateriaal is er en waar is het toilet of de verschoningsruimte?

Sta verder stil bij de geluiden en geuren die waarneembaar zijn. Is er een tikkende klok, druppelende kraan, krakende vloer, geur van lijm of voedsel? Je kunt met de ouders alvast een handige vaste plek uitzoeken voor het ophangen van de jas. Bijvoorbeeld aan het begin of einde van de kapstok en bevestig hier iets tastbaars aan, zoals een belletje of stukje ribbelkarton, zodat het kind kan voelen waar hij moet zijn.

3.3 De daadwerkelijke start

De dag is aangebroken waarop het kind voor de eerste keer echt naar de groep gaat. Geef de ouders het advies om hier met hun kind van tevoren over te praten: 'Je gaat dadelijk naar de peuterspeelzaal. Weet je nog dat we daar al een keer geweest zijn? Er zijn vandaag nog meer kinderen. Waar zou je graag mee willen spelen?' Ouders kunnen van tevoren eventueel nagaan of er bekende kinderen aanwezig zijn en dit hun kind vertellen.

Het is aan te raden de eerste keer te vragen of één van de ouders de hele ochtend in de groep wil blijven. Zodoende kan de ouder het kind ondersteunen en begeleiden bij het kennismaken met de groep, het verloop van het programma en het vinden van zijn weg in de ruimte. Het is handig als de vader of moeder weet hoe het er in de groep aan toegaat, zodat ze gerichte vragen aan hun kind kunnen stellen. Het is afhankelijk van het kind of hij de volgende keer zonder zijn ouder durft te blijven of dat dit moet worden opgebouwd. Spreek met de ouders af dat ze hun kind op tijd naar de groep brengen. Liever iets te vroeg dan aan de late kant. Hij heeft zo de kans om te wennen aan de nog niet zo volle ruimte. Bovendien heeft vader of moeder dan de tijd om hem op gang te helpen met zijn spel, te vertellen wie er nog meer binnenkomen en om goed afscheid te nemen. Het is aan te raden dat ouders duidelijk afscheid nemen van hun kind en niet zomaar wegsluipen, ook al zorgt het afscheid voor tranen. Laat het afscheid niet te lang duren. Een afscheidskus betekent ook echt weggaan. Een andere mogelijkheid is om de ouder het kind op te laten tillen en hem aan jou 'over te dragen'. Dat is voor het kind ook een duidelijke overgang. Het is bij het ophalen plezierig voor het kind als zijn vader of moeder op tijd is.

Het volgen van een ochtend op de peuterspeelzaal kan voor een blind kind extra inspannend zijn. Het is goed om alert te blijven of een hele ochtend wel haalbaar is. Misschien moet hij de eerste tijd niet de hele ochtend komen en kan hij eerder worden opgehaald. Voor het kind geeft het duidelijkheid als dat een vast tijdstip is.

Blijft het kind de hele ochtend, dan kan er eventueel een luisterhoekje worden ingericht met behulp van wat kussens en een walkman of cd-recorder waar het kind zich kan ontspannen. Je kunt ouders ook tussendoor laten bellen om te vragen hoe het gaat.

4 Oriëntatie

Julia zit op haar stoeltje in de kring. Het afsluitende liedje is gezongen en alle kinderen brengen hun stoeltje weer terug naar de tafel. Julia blijft stil zitten luisteren. De leidster moedigt haar aan om ook haar stoeltje terug te brengen, maar Julia blijft nog even zitten. De leidster staat op, gaat naar de tafel waar ze haar stoeltje naartoe moet brengen en roept haar. Julia staat op en schuift haar stoeltje voorzichtig voor zich uit in de richting van de leidster.

Volgens het woordenboek is oriëntatie onder andere: de plaats nagaan of bepalen waar men zich bevindt. Er is een groot verschil tussen blinde en ziende kinderen in de manier waarop ze zich oriënteren. Ziende kinderen zien in één oogopslag waar ze zich bevinden en hoe ze ergens kunnen komen, of er obstakels op de route liggen en of iemand wel of niet aanwezig is. Bij blinde kinderen is dit allemaal niet zo vanzelfsprekend. Ze moeten op een andere manier hun plaats bepalen, bijvoorbeeld door de ruimte letterlijk af te tasten of door af te gaan op de geluiden die ze horen. Hierna staat beschreven hoe je een blinde peuter kunt helpen zijn gehoor, tast en reuk volop te gebruiken om zich te oriënteren.

4.1 Gebruik van andere zintuigen

Het gehoor

Door goed te luisteren, krijgen blinde peuters veel informatie over hun omgeving. Ze horen aan de stemmen of er veel mensen in de ruimte zijn. Zijn deze ver weg of dichtbij? Stemmen klinken buiten anders dan in bijvoorbeeld de toiletruimte. Midden in de zandbak roepen geeft een andere echo dan vlakbij een muur roepen. Als leidster kun je spelenderwijs aandacht schenken aan deze verschillen. Denk aan allerlei geluidsspelletjes. Voorbeelden hiervan zijn verder uitgewerkt in hoofdstuk 7 'Spelen'.

De tast

Door een voorwerp in zijn handen te nemen, komt een kind te weten wat het is en hoe het voelt. Hij kan ervaren of het zwaar of licht is, hard of zacht en ruw of glad en of het warm of koud aanvoelt. Door handen en voeten te gebruiken, gaat het kind begrijpen waar hij is: loopt hij op het gras of op een pad, langs de muur of langs een deur?

De reuk

Bij de oriëntatie kunnen geuren ook belangrijke informatie geven. Peuters kunnen leren dat sommige geuren te maken hebben met bepaalde situaties. Op straat kun je soms ruiken dat je langs de bakker loopt. Op de kinderboerderij ruikt het anders dan in de peuterspeelzaal. Op het dagverblijf kun je ruiken of je in de slaapkamer bent of in de keuken waar op dat moment koffie wordt gezet.

Het op deze manier oriënteren kost tijd, want overzicht krijgen door alleen maar te kijken, gaat veel sneller dan voelen, ruiken en horen. In het voorbeeld aan het begin van dit hoofdstuk oriënteert Julia zich door te luisteren en door even te wachten tot het wat minder druk is. Uiteindelijk kan ze door aanmoediging van de leidster zelf haar weg vinden.

4.2 Hoe kun je een kind helpen zich te oriënteren?

Een blind kind dat zijn omgeving goed kent, zal zich meestal veilig genoeg voelen om tot bewegen te komen. Hij zal de ruimte ingaan om iets te zoeken of, zoals in het genoemde voorbeeld over Julia, iets weer terug te brengen. Om te komen tot deze onafhankelijkheid zijn een goede oriëntatie en een gevoel van veiligheid belangrijke voorwaarden. Een peuter die zich veilig voelt, zal de behoefte krijgen iets te gaan ondernemen.

Hij wordt nieuwsgierig naar de wereld om zich heen en wil deze gaan ontdekken. Deze nieuwsgierigheid blijft bestaan als de omgeving om hem heen aantrekkelijk is. Het is ingewikkelder om de omgeving uitdagend te maken voor een blind kind dan voor een ziend kind. Er is een risico dat hij zich vaker pijn doet en de mensen in de buurt kunnen de neiging hebben zich overbezorgd te gedragen. Het is daarom extra belangrijk dat een blinde peuter ervaart dat hij zelf dingen kan ondernemen. Je kunt kleine opdrachten bedenken die het kind met succes zelf kan uitvoeren. Enkele voorbeelden:

- naar je toe komen om op schoot te zitten;
- afval in de prullenbak gooien;
- een lege beker naar het aanrecht brengen;
- een stoel naar de tafel terugbrengen.

Verder is het zo dat een blinde peuter zich op verschillende manieren oriënteert, namelijk:

- ten opzichte van andere mensen: wie bevindt zich op welke plaats?
- ten opzichte van de ruimte: waar bevindt hij zich in de ruimte?
- ten opzichte van het materiaal: wat ligt er op de tafel?
- ten opzichte van de tijd: wanneer is het ochtend of middag?

Als groepsleidster kun je het kind op al de zojuist genoemde punten ondersteunen. Hoe dat in zijn werk kan gaan, wordt nu beschreven.

Oriëntatie ten opzichte van andere mensen (wie)

Het is prettig voor een blinde peuter als hij op vaste momenten weet waar de leidster is. Je kunt bijvoorbeeld in de kring steeds op dezelfde plaats gaan zitten ten opzichte van het kind.

De betrokkenheid en de oriëntatie ten opzichte van de andere kinderen kan worden vergroot door aandacht te schenken aan wie er naast wie zit. Ook als de kinderen vrij spelen, kun je benoemen waar een ander kind aan het spelen is: 'Joep is in de poppenhoek.'

Een blind kind zal af en toe de naam van de leidster roepen om te weten te komen waar ze is. Blijf daarom praten als je door de groep loopt. Ga niet stilletjes even weg, maar vertel dat van tevoren. Het kind zal anders in paniek kunnen raken als hij je roept en geen antwoord krijgt.

Oriëntatie ten opzichte van de ruimte (waar)

Een eigen plekje aan tafel of in de kring kan het kind helpen bij het besef waar het zich bevindt in een ruimte. Het hoofd van de tafel is een goede plek. Het kind kan dan gemakkelijk zijn plaats vinden en de geluiden komen maar van één kant op hem af, namelijk van voren. Dit is het minst bedreigend en het meest overzichtelijk. Verken in het begin samen met het kind de ruimte. Loop bijvoorbeeld samen een vaste route in de groep en vertel wat hij allemaal tegen komt. Kies daarbij een veilige weg en vertrek steeds vanuit hetzelfde startpunt. Zo krijgt het kind een idee van de ruimte waarin hij zich bevindt. Dit kost wel tijd en het kind zal de gelopen route pas na een aantal keren herhalen gaan herkennen.

Gidslijnen - duidelijk voelbare herkenningspunten langs een route - kunnen het kind helpen om uiteindelijk te leren zelf zijn weg te zoeken in de ruimte. Niet alleen een muur kan als gidslijn worden gebruikt, maar ook een kleed op de grond, een kast met speelgoed, een bank of de overgang van vloerbedekking naar zeil. Realiseer je daarbij dat begrippen als 'hier' en 'daar' voor een blind kind moeilijk te begrijpen zijn. Je kunt daarom beter omschrijven waar iets ligt: 'Anna, de mat ligt bij de deur naast het raam'. Zo maak je het kind bewust van wat hij tegenkomt. Geluiden kunnen ook worden gebruikt als oriëntatiepunt.

Als een kraan loopt, zal het kind naar de kraan toe kunnen gaan door af te gaan op zijn gehoor.

Het dagverblijf en de peuterspeelzaal bestaan meestal uit verschillende ruimten. In een kleinere ruimte kan een blind kind zich gemakkelijker oriënteren dan in een grote ruimte, zoals de speelplaats buiten. Dat is de reden waarom kinderen het prettig vinden op een kleine, begrensde plek te spelen. Denk hierbij aan een tentje of het spelen onder een tafel, maar ook een speelkleed is geschikt. Buiten is het vaak moeilijker om de ruimte te verkennen, zeker als er omgevingsgeluiden zijn waar het kind nog geen betekenis aan kan geven. Dit kan uitmonden in passief gedrag. Het kind komt moeilijker van zijn plek. Een oplossing kan zijn om het in de zandbak te laten spelen, een loopkarretje te geven of hem te begeleiden naar een spelhuisje.

Oriëntatie ten opzichte van het materiaal (wat)

Neem het kind mee naar de hoeken en kasten waar spelmateriaal te vinden is, laat hem het materiaal voelen en vertel er over. Neem hiervoor uitgebreid de tijd. Door herhaling zal het kind leren wat er allemaal te vinden is. Voor veel blinde kinderen is het plezierig om in een hoek te spelen. Dat bakent de ruimte

af waardoor het speelgoed goed kan worden terug gevonden. Speelt het kind aan tafel, dan is het prettig als hij de materialen waarmee hij speelt, gemakkelijk kan terugvinden. Help hem door de materialen in een bakje te stoppen of er een dienblad onder te leggen met een opstaand randje. Zo kunnen de voorwerpen niet van tafel vallen en zijn ze terug te vinden.

Als er plannen zijn om de inrichting van de groep of van een kast met materialen te veranderen, is het belangrijk dit met het kind te bespreken. Hij kan in de war raken als hij net weet waar hij de autootjes kan vinden en ze de volgende keer zijn verplaatst.

Oriëntatie ten opzichte van de tijd (wanneer)

Het is bijna tijd om fruit te gaan eten. De leidster vraagt Julia en een ander kind uit de groep het fruit te pakken. Samen zoeken ze fruit uit en geven het aan de leidster, zodat zij het in stukjes kan snijden. Julia en het andere kind mogen de stukjes samen in de schaal doen. Als ze klaar zijn, zingt de leidster het liedje dat ze altijd zingt als ze aan tafel gaan om fruit te eten.

De meeste peuters hebben weinig idee van tijd. Het meeste overkomt hen. Dit geldt zeker voor blinde peuters. Structuur aanbrengen in de tijd helpt hen hiermee om te gaan. Pas na veel herhaling krijgen ze in de gaten dat er een vaste volgorde is in de activiteiten die gaan gebeuren. Drinken, in de kring gaan en worden opgehaald, zijn activiteiten die houvast geven en als herkenningspunten kunnen dienen. Je kunt de dag overzichtelijker maken door te vertellen wat er die ochtend allemaal gaat gebeuren en dit programma steeds te herhalen bij de overgang naar een andere activiteit.

Peuters zijn erg gevoelig voor liedjes. Een overgang van de ene activiteit naar de andere kan worden ondersteund door het zingen van een vast liedje. Houd er verder rekening mee dat overgangen van de ene gebeurtenis naar de andere vaak te snel gaan voor blinde peuters. Geef het kind de tijd zich erop in te stellen dat er wat anders gaat plaatsvinden.

5 De kring

Nick zit stil op zijn stoeltje in de kring. Hij houdt zijn hoofd naar beneden en lijkt niet geïnteresseerd te zijn in wat er om hem heen gebeurt. Zijn moeder vertelt dat Nick thuis luidkeels alle nieuw geleerde liedjes van de peuterspeelzaal zingt.

Een vast onderdeel van het programma op de peuterspeelzaal, en soms ook op het kinderdagverblijf, is de kring. De kring is een moment waarop alle kinderen bij elkaar zitten in een kringopstelling en de leidster met de kinderen in gesprek gaat, hen liedjes leert, voorleest of praat over dagelijkse gebeurtenissen die peuters bezig houden. Op sommige peuterspeelzalen of dagverblijven wordt er in de kring ook gedronken en fruit gegeten. Voor blinde kinderen kan de kring een moeilijk moment zijn. Vaak moet er worden gewacht tot iedereen zit. Dit kan lang duren en het is voor een blinde peuter niet altijd duidelijk wat er om hem heen gebeurt. Er bestaat een kans dat hij daarom uit verveling op zijn stoel gaat hangen, rond gaat lopen, met zijn vingers in zijn ogen boort of andere vormen van blindisme laat zien. Je kunt dit proberen te voorkomen door het kind te vertellen wat er in de kring gebeurt of hem iets in handen te geven wat hem afleidt, zoals een sleutelhanger of ketting met interessante voorwerpen er aan. Lukt het niet om zelf iets te maken of te vinden, dan kun je aan ouders vragen iets mee te geven. Vertel het kind verder wat er van hem in de kring wordt verwacht.

5.1 De organisatie van de kring

Voor de peuter is het prettig een eigen, goed te herkennen stoel te hebben. De stoel kan herkenbaar worden gemaakt door er iets aan te hangen, zoals een belletje of een ketting. Je kunt ook iets op de rugleuning van de stoel plakken, bijvoorbeeld een stukje bont of ribbelkarton. Voel samen met het kind hoe hij zijn stoel kan onderscheiden. Het is handig het kind een vaste plaats in de kring te geven die gemakkelijk te vinden is, bijvoorbeeld in de buurt van een kast. Als de afstand tussen jou en het kind niet te groot is, kun je door middel van stem of aanraking prima contact maken met het kind. Dit kan nodig zijn als je hem iets in handen wilt geven om te laten voelen. Probeer afleidende geluiden, zoals stemmen op de gang of het openen en sluiten van een deur, zoveel mogelijk te beperken. Zo kan het kind goed waarnemen wat er in de groep gebeurt. Verder kun je door middel van een vast ritueel of liedje zorgen voor een duidelijk begin en einde van de kringopstelling.

5.2 Namen noemen

Er kan een gewoonte van worden gemaakt de kinderen in de kring hun naam te laten noemen. Als de blinde peuter de andere kinderen in volgorde hun naam hoort noemen, weet hij meteen waar iedereen ongeveer zit. Later zal het kind de andere kinderen gaan herkennen aan hun stemgeluid. Besteed tijdens dit moment ook aandacht aan de kinderen die er die dag niet zijn. Sommige blinde kinderen willen graag aftasten wie de kinderen naast hen zijn. Kinderen met een restvisus proberen soms toch oogcontact te maken door hun gezicht heel dicht bij een ander te brengen. Niet alle kinderen vinden dit prettig. Misschien kun je de kinderen helpen elkaar te begrijpen door ze te vertellen waarom de één erg dichtbij komt en waarom de ander dit niet leuk vindt.

5.3 Kringgesprek

Het gesprek zal in de loop van de tijd beter gaan doordat de blinde peuter de namen van de andere peuters kent en hun stemmen herkent. Je kunt helpen door in het begin steeds de naam te zeggen van degene die aan het woord is.

Probeer te voorkomen dat je een kind een beurt geeft door hem alleen maar aan te kijken. Zoals alle peuters zal het blinde kind moeten oefenen wanneer hij wel en niet mag praten. Als het blinde kind blijft doorpraten, kun je dit begeleiden door te vertellen dat nu iemand anders graag iets wil zeggen. Realiseer je, als leidster, dat een blind kind de mimiek van andere kinderen niet kan zien. Probeer te verwoorden hoe andere kinderen kijken, wat ze doen en wat hun emoties zijn: 'Mirjam, ik zie dat je blij bent, je bent zo aan het glimlachen als je over opa en oma vertelt. Evert, wat kijk je boos. Heeft iemand wat van je afgepakt?'

5.4 Voorlezen

De blinde peuter kan net zo genieten van het voorlezen als andere peuters maar hij kan niet naar de plaatjes in het prentenboek kijken. In plaats daarvan kun je de voorwerpen en begrippen die in het verhaal voorkomen, zoveel mogelijk tastbaar maken. Als er in het verhaal over een beker wordt gesproken, kun je het kind een beker in handen geven. Je kunt hier ook variaties in aanbieden. De ene beker voelt immers anders aan dan de andere beker. Bij het lezen over Sesamstraat kunnen de poppen van Bert en Ernie goed van pas komen.

Bij plaatjes die niet tastbaar kunnen worden gemaakt, kun je vertellen over dingen die het kind aanspreken. 'Dat kindje huilt, want ik zie tranen. Die beer heeft een pyjama aan. Zou hij naar bed gaan?' Peuters houden van herhaling en het blinde kind is hier zeker bij gebaat. Het is daarom aan te raden om dezelfde verhalen meerdere keren te vertellen. Je kunt het boek voor- of achteraf samen met het blinde kind nog eens lezen. Als hiervoor de tijd ontbreekt, kun je de ouders vragen dit te doen.

Hoe voelt een boek, wanneer mag je een bladzijde omslaan? Dit zijn ervaringen die voor een blind kind van belang zijn. Je kunt uitleggen en laten voelen hoe het voorlezen werkt: er komt een verhaal uit het boek. Dat verhaal ga je voorlezen. Je moet eerst bladeren, dan lezen en dan weer een bladzijde omslaan. Leg tijdens het lezen uit wat er gebeurt, bijvoorbeeld: nu sla ik een bladzijde om. Zo ontdekken blinde kinderen dat er op iedere bladzijde iets staat

wat wordt voorgelezen. Het luisteren naar een verhaal, kan een moment zijn - net zoals het gaan zitten in de kring - waarop het kind uit concentratie of enthousiasme blindisme gaat vertonen. Ook hier is het handig om het kind iets in handen te geven. Er bestaan voelboekjes in de gewone boekwinkels, die geschikt zijn voor peuters. In de meeste gevallen ontvangt een blind kind begeleiding vanuit een instelling voor mensen met een visuele beperking. Je kunt bij die instelling informeren naar geschikte tastboekjes.

5.5 Liedjes

De meeste blinde kinderen beleven plezier aan het luisteren en zingen van liedjes. Waarschijnlijk zal het kind de tekst en melodie snel onthouden. Gebaren bij een liedje kan hij echter niet afkijken van de andere kinderen. Je kunt het kind deze gebaren dan apart leren of aan de ouders vragen dit thuis te doen. Even de gebaren samen uitvoeren, zal meestal voldoende zijn. Door achter het kind te gaan staan of zitten, kun je samen de bewegingen maken. Dit voelt het meest natuurlijk aan voor het kind. Denk hierbij aan samen in de handen

klappen, het met de voeten stampen als een olifant, de armen in de hoogte brengen of op de tenen gaan staan. Het helpt als liedjes veel worden herhaald en de teksten van de liedjes concreet zijn en dichtbij huis liggen.

Voorbeelden hiervan zijn:

- 'Hoofd, schouders, knie en teen';
- 'Dit zijn je wangetjes, dit is je kin';
- 'Twee handjes op de tafel';
- 'Met je vingertjes, met je vuistjes';
- 'We maken een kringetje';
- 'Klap eens in je handjes'.

Een andere leuke suggestie is om een krat met voorwerpen samen te stellen die verwijzen naar bepaalde liedjes. De kinderen kiezen één voor één een voorwerp uit het krat en kiezen zo dus het bijbehorende liedje. Denk hierbij aan:

- een bus bij het liedje 'De wielen van de bus';
- een boot bij 'Schuitje varen';
- een zakdoek bij 'Zakdoekje leggen';
- een hoed bij '1-2-3-4 hoedje van papier';
- een emmertje bij 'Twee emmertjes water halen';
- een bezem bij 'Opa Bakkebaard'.

6 Communicatie

Tim zit in de kring en hoort iemand praten naast zich. Tim kan niet zien wie dit is, maar hij wil toch weten wie er naast hem zit. Hij vraagt: 'Hoe heet jij ook al weer?'

Wanneer je om je heen kijkt, zie je kinderen met elkaar praten, knuffelen, stoeien, naar elkaar lachen, schreeuwen, boos kijken of zich op andere manieren uiten. Kinderen willen immers met elkaar en met volwassenen communiceren. Een blinde peuter houdt net als ieder ander kind van contact. Alleen zal hij meer moeite hebben met niet-gesproken taal, omdat hij de mimiek en de gebaren niet zal kunnen zien. Denk hierbij aan een afwerende houding van een leeftijdsgenootje of het glimlachen van een vriendje tijdens het spelen. Iets quasi 'boos zeggen' en daarbij knipogen of glimlachen, kan bij hem voor verwarring zorgen. Ook het imiteren van gedrag kan extra moeilijk zijn, zoals het elkaar nadoen tijdens het gekke bekken trekken, tijdens bewegingsspelletjes of tijdens liedjes met bijbehorende gebaren.

Een blinde peuter mist jouw oogcontact. Als je wat tegen hem zegt, zal hij niet weten dat het voor hem is bedoeld als je zijn naam er niet bij noemt. Het is nodig om op een andere manier contact te maken. Je kunt bijvoorbeeld zijn naam noemen of even je hand op zijn schouder leggen. Je kunt ook andere kinderen aanmoedigen dit te doen om het contact tussen de kinderen onderling gemakkelijker te maken.

In feite kun je zeggen dat blinde kinderen extra hulp nodig hebben om de lichaamstaal en gevoelens van anderen te leren kennen. Ondersteun ze door emoties te verwoorden met de bijbehorende intonatie van je stem. Vertel wat andere kinderen of volwassenen doen, hoe ze kijken en hoe ze hun gevoelens uitdrukken. 'Wouter is op de grond gevallen. Hij heeft zich pijn gedaan en moet huilen.'

Boeken kunnen geschikte hulpmiddelen zijn om aandacht te besteden aan emoties. In de boekhandel en bibliotheek zijn geschikte kinderboeken te vinden met verhaaltjes waarin verschillende gevoelens worden beschreven, zoals angst, verdriet, blijdschap, trots en moed. Op bijvoorbeeld de website www.leesplein.nl worden suggesties gegeven van boeken over emoties per leeftijdsniveau. Deze zijn te vinden in de rubriek: boeken op onderwerp.

6.1 Lichaamstaal

Peuters kunnen vaak nog niet zo helder vertellen wat ze bedoelen of willen. Door goed op hun lichaamstaal te letten, kun je een heleboel te weten komen. Een verstilde lichaamshouding, samengeknepen handen, het wegdraaien van het hoofd en het tegelijkertijd toedraaien van een oor zijn belangrijke signalen van een blinde peuter en deze kunnen iets betekenen. Denk daarbij aan concentratie, angst of spanning of het aannemen van een actieve luisterhouding. Het afwenden van het gezicht hoeft bij een blinde peuter niet te zeggen dat hij niet luistert of ongeïnteresseerd is. Het kan zijn dat hij zijn oor draait naar wat er te horen is.

6.2 Taalontwikkeling

Voor blinde kinderen is de gesproken taal een belangrijk middel om de wereld en de mensen om zich heen te leren kennen en begrijpen. De taal van de blinde peuter heeft vaak drie opvallende kenmerken, namelijk:

1. het veelvuldig herhalen van woorden, ook wel echolalie genoemd;
2. het verkeerd gebruik van persoonlijke voornaamwoorden, zoals ik, jij, hij, zij;
3. het gebruik van woorden die geen inhoud hebben, de zogenaamde zweeftaal.

Echolalie

'Kom je in de kring, Bart', vraagt de leidster.

'Kom je in de kring, Bart', herhaalt Bart.

Waarschijnlijk komt je dit als groepsleidster bekend voor. Blinde peuters herhalen vaak woorden en ze herhalen ook de vragen die aan hen worden gesteld. Zo oefenen ze nieuwe klanken, de namen van mensen en de dingen die voor hen belangrijk zijn. Het is ook een manier om contact te maken of om een voorwerp te vinden. Dit wordt geïllustreerd met de volgende twee voorbeelden.

'Glijbaan? Glijbaan?' zegt Pieter.

'De glijbaan is in de hoek bij de speelgoedkast', antwoordt de leidster.

Doordat Pieter steeds op een vragende manier het woord glijbaan uitspreekt, komt hij er achter waar deze is.

'Goedemorgen Esther, fijn dat je er weer bent', verwelkomt de juf.

'Goedemorgen Esther, fijn dat je er weer bent', herhaalt Esther.

Het kan zijn dat Esther hier bedoelt dat ze het prettig vindt om weer op de groep te zijn en graag een praatje wil maken met de juf. Om het voortdurend napraten van anderen door de blinde peuter te doorbreken, is het van belang dat hij zijn omgeving leert begrijpen. Omgevingsgeluiden die duidelijk hoorbaar zijn, zoals een stromende kraan, het open en dicht gaan van de deur, de geluiden op de gang, zijn daarbij een voorwaarde. Het geluid van de televisie of liedjes op een cd-speler kunnen deze geluiden overstemmen. Het betekent natuurlijk niet dat er nooit een cd afgespeeld kan worden of tv kan worden gekeken. Maar wees je er wel van bewust dat het op momenten met

veel afleidend geluid voor een blind kind lastiger is met het praten met en het luisteren naar mensen te oefenen.

Persoonlijke voornaamwoorden

Sommige blinde kinderen hebben meer tijd nodig om persoonlijke voornaamwoorden op een juiste manier te gebruiken, zoals hij, zij, ik en jij. Dit komt omdat ze niet zien wie er wordt bedoeld als er bijvoorbeeld wordt gevraagd: 'Wil jij de pop aan mij geven?' Een andere reden kan zijn dat er vaak over het hoofd van het kind heen wordt gesproken, zoals: 'Wil hij ook een snoepje?', of 'Zal ik hem even helpen?' Je helpt het kind door juist wel persoonlijk voornaamwoorden te gebruiken. Noem jezelf niet bij je naam, maar gebruik de begrippen ik, jij, mij. Liever: 'Kom maar bij mij zitten, Luna', dan 'Kom maar bij Monique.'

Zweeftaal

Als een kind niet of weinig ziet, is het lastig een goede voorstelling te maken van begrippen, werkwoorden of voorwerpen. Als het kind 's ochtends zijn moeder de gordijnen hoort openen, zal het begrip 'gordijn' vooral het geluid zijn dat hij hoort. Een gordijn is echter niet alleen dit geluid, maar ook een grote lap stof die voor een raam hangt en die in beweging komt als het gordijn open en dicht gaat. Voor een beter begrip zal het kind het gordijn dus moeten voelen, evenals het raam, en hij zal het gordijn samen met zijn moeder open en dicht moeten doen.

Het voorgaande voorbeeld wordt ook wel 'zweeftaal' genoemd, waarmee wordt bedoeld dat het gebruikte woord nog niet met de feitelijke werkelijkheid overeenkomt. Om zweeftaal zoveel mogelijk te voorkomen, is het belangrijk dat het kind veel ervaringen op doet in concrete situaties, waarin hij verbanden tussen voorwerpen, begrippen en werkwoorden leert kennen. Breng de wereld letterlijk dicht bij het kind. Verder kan het benoemen van de eigenschappen van de voorwerpen, zoals hard, zacht, ruw, glad, helpen een beter besef te krijgen van het voorwerp waar het om gaat.

Anna vindt een stok op de grond. 'Kijk, een stok.'

'Die stok is een tak, Anna, hij is van de boom gevallen. Voel maar, dit is de boom en hieronder voel je nog meer takken, die nog aan de boom vast zitten.'

Op deze manier leert Anna waar takken vandaan komen en krijgt haar woordgebruik meer inhoud.

7 Spelen

De leidster stelt Loes voor te gaan fietsen op de driewieler. Even later zit Loes niet op, maar naast de driewieler, de driewieler ligt op z'n kant. Loes draait eerst aan het wiel en dan voelt ze aan het stuur. Vervolgens gaat haar hand naar het handvat en daarna naar het chroom waar ze vervolgens zachtjes op slaat. Hierna gaat haar hand weer terug naar het handvat.

Een groot deel van de tijd die de kinderen op het dagverblijf of de peuterspeelzaal doorbrengen, zijn ze aan het spelen. Spelen is leuk, maar door te spelen, leren kinderen ook veel. Ze ontdekken van alles, raken vertrouwd met de wereld om hen heen, proberen nieuwe dingen uit en ontwikkelen zich. Dit hoofdstuk gaat over het spelen van blinde kinderen en hoe je daar als leidster op kan inspelen.

7.1 Spel bij blinde kinderen

Het spel van blinde kinderen ziet er meestal anders uit dan dat van ziende kinderen. Blinde kinderen volgen wel dezelfde ontwikkelingsfasen in het spel, maar ze ervaren de wereld om hen heen op een andere manier en daarom kost alles meer tijd. Een ander verschil met het spel van ziende kinderen is dat voor deze laatste groep het resultaat vaak belangrijker is. Voor een blinde peuter is het handelen en onderzoeken op zichzelf al leuk. Vanzelfsprekende voorwerpen die zich op een andere plaats dan normaal bevinden, zijn een hele nieuwe gewaarwording voor een blinde peuter, zoals een kastje dat anders voelt dan thuis. In het voorbeeld aan het begin van het hoofdstuk heeft Loes eerst tijd nodig te ontdekken hoe de driewieler eruitziet, voordat ze echt aan fietsen toekomt.

Bij het onderzoeken van het spelmateriaal zal het blinde kind zijn gehoor, tast, reuk en smaak gebruiken. Opvallend is dat blinde kinderen veel langer dan ziende leeftijdsgenoten voorwerpen in hun mond stoppen. Dit doen ze onder andere omdat ze met hun mond goed kunnen voelen. Veel van het spel van de blinde peuter zal bestaan uit praten. Verder is kenmerkend dat hij niet altijd actief bezig is met materialen. Het kan zijn dat hij aan het luisteren is naar wat er allemaal om hem heen gebeurt. Hij hoort geluiden die hij zal herkennen en andere die nieuw voor hem zijn. Het kan ook zijn dat hij in gedachten een gebeurtenis aan het naspelen is.

Fatou van bijna vier staat in een hoek van de ruimte te wiebelen. Na enige tijd vraagt de leidster wat ze aan het doen is. Fatou antwoordt dat ze 'prinses' aan het spelen is.

Het is prima om dit te laten gebeuren. Je kunt het kind af en toe vragen wat hij allemaal hoort of waar hij mee bezig is en zo laten merken dat je interesse in hem hebt en nog in de buurt bent. Duurt het erg lang, vraag dan eens waarmee hij wil spelen of vertel wat de andere kinderen aan het doen zijn. Realiseer je dat het echte fantasiespel bij een blinde peuter nog niet aan de orde is. De oudere blinde peuters kunnen al wel naspelen wat ze zelf ervaren hebben. De jongere peuters zijn vooral nog bezig met het ontdekken en onderzoeken van de wereld om hen heen. Om het spel van de oudere peuter te ondersteunen, kan prima gebruik worden gemaakt van een pop, een winkeltje of een serviesje. Het is dan belangrijk dat de voorwerpen waarmee wordt gespeeld, realistisch van grootte zijn. Geef liever een leeg pak echte hagelslag dan een miniatuuruitvoering. Een kind kan met een pop bijvoorbeeld goed naspelen wat het allemaal zelf heeft meegemaakt, zoals haren kammen en gezicht wassen. Gebruik een echte kam of borstel en een echt washandje. Als een jongere peuter met deze pop speelt, zal hij vooral met al zijn zintuigen de pop willen onderzoeken.

Omgeving

Lekker spelen wordt uitgelokt door een omgeving die daartoe uitnodigt. Dat betekent voor een blinde peuter een omgeving waarin hij niet veel moeite hoeft te doen om zijn speelgoed te vinden. Een overzichtelijke ruimte waarin materialen en speelhoeken een vaste plek hebben, is prettig, evenals speelgoed dat fris ruikt. Een blinde peuter zal de ruimte vaak vanuit één hoek verkennen en de eerste keren in die hoek blijven spelen. Pas daarna zal het steeds verder op onderzoek gaan.

De vloer van de peuterspeelzaal is vaak bezaaid met speelgoed. Het kind is minder kwetsbaar als hij een vaste route langs de muren en meubels leert lopen. Soms kan het helpen een duwkar, poppenwagen of een loopkar aan te bieden, waarmee hij de ruimte kan verkennen zonder gevaar te lopen ergens tegen aan te botsen of te vallen. Uiteindelijk is het belangrijk dat het kind zelf op verkenning durft te gaan en daarvoor voldoende vertrouwen heeft in zichzelf en in zijn omgeving. Verder is het rustiger voor het kind als hij weet wat er van hem wordt verwacht en wat de volgende activiteit is. Na het beginliedje gaan de kinderen bijvoorbeeld aan tafel om te knutselen. Je kunt dit als leidster al een paar keer aankondigen voordat het zo ver is. Voor het blinde kind is het

plezierig als de materialen waarmee wordt geknutseld, gemakkelijk te vinden zijn. Spullen die hij bij het knutselen nodig heeft, kunnen in bakjes of op een dienblad bij hem worden neergezet.

7.2 Samen spelen

Samen spelen is voor alle peuters nog moeilijk. De meeste peuters spelen nog alleen of naast elkaar. Dit past bij hun leeftijd. Het samenspelen komt bij blinde peuters later op gang dan bij ziende peuters. Samenspelen houdt in dat anderen het spel kunnen beïnvloeden. Het spel kan een onverwachte wending krijgen, waarbij de oorzaak van de wending aan het blinde kind voorbij gaat. De ander kan bijvoorbeeld speelgoed bij hem wegpakken en hij zal niet weten waar het is gebleven. Als dit een paar keer gebeurt, kan het gebeuren dat het blinde kind het speelgoed gaat verzamelen en niet meer zo gauw loslaat. Ook kan een ander kind hem opeens aanraken, waar hij van kan schrikken. De blinde peuter zal moeten leren dat hij speelgoed moet delen. Andere kinderen moeten leren dat ze niet zomaar speelgoed bij de blinde peuter mogen

weghalen zonder dit te vragen. Je zou een blinde peuter kunnen helpen met het samenspel door hem te vertellen waar andere peuters mee bezig zijn, bijvoorbeeld met de garage met speelgoedauto's. Hij ziet immers niet waar zijn leeftijdsgenoten mee spelen. Eventueel kun je hem er dan naartoe brengen. Als hij wat ouder is, kun je hem stimuleren zelf te gaan vragen of hij mee kan spelen.

7.2.1 Ideeën om te doen

Bewegen

Het is leuk kinderen te laten ervaren dat ze samen activiteiten kunnen ondernemen. Bewegingsspelletjes, waarbij de kinderen elkaar nodig hebben of elkaar aanraken, zijn heel geschikt. Je kunt hierbij denken aan:

- de ander op een kleed voort trekken;
- onder de benen van de ander door kruipen;
- over een ander heen klimmen als hij in elkaar op de grond zit;
- over de lengte-as rollen op een kleed en de één de ander laten duwen;
- een spelletje als 'schuitje varen, theetje drinken' kun je ook proberen (tegenover elkaar op de grond zitten, elkaars handen vast houden en heen en weer schommelen). Als het niet lukt, kun je eerst zelf met de blinde peuter op schoot, met een ander kind de bewegingen maken, na een paar keer kan de blinde peuter het zelf.

Ruiken

Het raden van geuren is voor alle kinderen leuk. Dit spel vraagt echter wel enige voorbereiding. Het beste is om goed herkenbare geuren te gebruiken, zoals de geur van een sinaasappel, van koffie, zeep, van zwemkleding. Deze voorwerpen, of een deel van een voorwerp, doe je in een afgesloten doosje waar je niet doorheen kunt kijken. Om te ruiken, moet het doosje even open worden gemaakt.

Voelen

Tastspelletjes zijn grappig en leerzaam voor alle kinderen. Stop in een stoffen of plastic zak allerlei voorwerpen. Bijvoorbeeld een potlood, een schuursponsje, kokertje, knijper, oude cd en een kaarsje. Laat de kinderen om de beurt een voorwerp in de zak voelen en raden wat het is. Je kunt ook een zak maken met

spullen uit de groep, zoals een legoblokje, puzzelstukje, kwast, vouwblaadje of speelgoedauto. Of denk aan voorwerpen van buiten. Vooral in de herfst zijn er veel materialen die goed te voelen zijn, zoals bladeren, takjes, kastanjes en ongeschild fruit.

Door tastspelletjes ervaren de andere kinderen ook een klein beetje hoe het is om alleen maar iets te voelen. Bovendien kan het blinde kind prima aan deze spelletjes meedoen. Je kunt het spel uitbreiden door van alle voorwerpen twee exemplaren in een zak te stoppen. De kinderen moeten dan steeds twee dezelfde voorwerpen bij elkaar zoeken. Bij oudere peuters kun je het spel moeilijker maken met vormen. Bijvoorbeeld: twee vierkante blokjes, twee ronde balletjes, twee cilindervormen uit de blokkenkist. Probeer vormen te vinden die gemakkelijk in de hand van het kind passen.

7.3 Binnen spelen

Op een kinderdagverblijf of peuterspeelzaal wordt veel tijd ingeruimd om de kinderen vrij te laten spelen. De ruimte van het speellokaal is vaak ingedeeld in verschillende hoeken, zoals de poppenhoek of de bouwhoek. Blinde peuters spelen graag in begrensde ruimten. Naast de al bestaande hoeken kun je tijdelijke hoeken maken met behulp van een tentje, speelhuisje, mat, of kussens.

Veel peuters zijn nog erg bezig met begrippen als 'in en uit', 'op en onder', 'naast', 'achter', 'voor'. Vooral voor blinde peuters zijn dit moeilijk te begrijpen begrippen. Je kunt er aandacht aan besteden door de kinderen letterlijk met de begrippen te laten spelen. Heel geschikt is bijvoorbeeld een grote doos, waar een kind in, op, uit, naast, voor en achter kan spelen. Voor blinde kinderen is het vaak ook leuk om iets boven zich te kunnen voelen. Immers, een ziend kind ziet het plafond wel, maar hoe vaak laat je een blind kind het plafond voelen? Blinde peuters zijn, zoals eerder genoemd, vooral ontdekkend bezig. Wat voor geluid maakt de verwarming als je er met een stokje langs gaat? Kan dit harder of zachter? Hoe klinkt het als je een bak met legoblokjes omkeert en ze weer terug in de doos gooit?

Met geluidsspelletjes kun je als leidster het gericht luisteren stimuleren, alleen met de blinde peuter of samen met andere kinderen. Verzamel bijvoorbeeld

doosjes of lege waterflesjes en stop daar voorwerpen in die allerlei geluiden maken, zoals een munt, een knoop, een knikker, zand, rijst, kraaltjes of popcorn. Zorg er wel voor dat de deksels of doppen er goed op zitten. Schud het doosje de eerste keer samen met de blinde peuter en geef hem de gelegenheid goed te luisteren. Pak een doosje met een hard en een doosje met een zacht geluid en vraag welk doosje hard en welk zacht is. Welk doosje is zwaarder of lichter?

De blinde peuter kan gewoon meedoen aan activiteiten die voor hem minder voor de hand liggen, zoals puzzels maken, tekenen en verven. Je kunt al deze activiteiten best aanbieden, maar verwacht niet dat hij er op dezelfde manier mee omgaat als ziende kinderen. Aan puzzelstukken valt veel te ontdekken: er zijn kartonnen of houten puzzelstukken, stukken van een insteekpuzzel met een knop er op en stukken met verschillende vormen. Knutselactiviteiten kunnen worden aangepast, al vraagt dit wel enige voorbereiding. Het is hierbij handig het kind te leren de materialen die hij gebruikt, op een vaste plek op tafel te leggen.

7.3.1 Ideeën om te doen

Verven

Geef de blinde peuter uitgebreid de tijd om eerst de kwasten en de verf te onderzoeken of laat hem met de vingers verven. Sommige blinde kinderen kunnen vingerverven onplezierig vinden omdat ze het vies vinden aanvoelen. Forceer het dan niet.

Verven kan op verschillende manieren:

- op verschillende papiersoorten of op een plankje;
- binnen omlijnningen, zoals touw, of door het papier af te bakenen. Dit kan door het op een dienblad te leggen en eventueel vast te plakken met plakband. Zo weet de peuter waar het blad is en het papier verschuift minder;
- een vorm of voorwerp beschilderen, zoals een rol of doos;
- het geschilderde blad structuur geven door er zand, potloodslijpsel of zaagrullen op te strooien als de verf nog nat is. Je kunt ook de verf mengen met zand.

Voor kinderen die nog enig gezichtsvermogen hebben, is een goed kleurcontrast tussen het papier dat wordt beschilderd en de tafel van belang. Gebruik hiervoor bijvoorbeeld een donkerkleurige placemat met lichtgekleurd papier. Eenvoudige afbeeldingen kunnen met dikke lijnen worden aangegeven.

Plakken

Plakken kan met een lijmpotje en kwastje of een lijmstift, maar ook met de vingers als het kind dat wil. Zo kan hij goed voelen waar er lijm zit. Geef hem eventueel een doekje zodat hij de lijm van zijn handen kan vegen. Gebruik dik papier dat niet zo gemakkelijk scheurt. Plakken langs een randje of vorm, of om iets heen plakken is interessanter voor een blind kind dan een leeg vel. Denk hierbij aan randjes van rietjes, stokjes, pijpenragers, of voorwerpen als een lege wc-rol of een plastic fles.

Verder zijn voelbare materialen om mee te plakken leuker dan gewone plakkertjes, bijvoorbeeld propjes, kroondoppen, kurk, lapjes, watten, rubbervormpjes en macaroni.

Tot slot enkele voorbeelden om mee aan de slag te gaan:

- knip of prik de vorm van een bord uit en laat het kind hier macaroni in plakken;
- laat het kind plakkertjes op een touw plakken;
- knip een kartonnen kerstboom uit en laat hem dit beplakken met bijvoorbeeld kurk, kroondoppen, zilverdraad, kraaltjes, kerstslingers;
- knip de vorm van een schaap uit en laat hem deze vorm beplakken met watten of echte schapenwol. Wol heeft ook specifieke geur;
- laat het kind lijm op een stuk papier smeren en er vervolgens zand op strooien.

Tekenen

Ook aan papier, potloden en een puntenslijper is van alles te ontdekken. Denk bijvoorbeeld aan het krassen op verschillende papiersoorten, zoals behangpapier met reliëf of ribbelkarton. Het voelt heel anders en maakt een ander geluid. Gebruik dikke stiften die vette lijnen geven voor kinderen met nog enige restvisus. Let daarbij op een goed contrast tussen het papier en de achtergrond. Verder kan het tekenen zo worden aangeboden dat het kind duidelijk voelt wat voor beweging zijn lijf maakt als hij tekent. Je kunt hem strepen laten trekken van boven naar beneden op een schoolbord of op een groot vel papier dat aan de muur hangt. Door het kind met een stokje of zijn vinger in klei te laten tekenen, kan hij voelen wat hij heeft gedaan. Een vergelijkbaar resultaat krijg je als je met een radeerwielletje over papier gaat.

Spelletjes

Hier volgen nog enkele spelideeën.

- Voelmemorie. Dit kan worden gemaakt door de binnenkant van jampotdekseltjes te beplakken met kleine voorwerpjes, bijvoorbeeld twee dekseltjes met daarin een paperclip, twee deksels met een dop van een bierflesje.
- Spelen met zand of water. Blinde kinderen kunnen angstig zijn bij het gebruik van materialen die hun vorm verliezen. Als een kind water of zand eng vindt, kun je beginnen met hem laten spelen met een bak met rijst, harde bruine bonen, knikkers of legoblokjes.
- Kleien met klei of brooddeeg. Houd er rekening mee dat er kinderen zijn die dit onprettig vinden aanvoelen.

- **Blokkenstoof.** Het ontdekken van de blokkenstoof is al een ervaring apart. Plak alle gaten dicht behalve het ronde gat. Begin met het aanleren hoe het kind daar geluidskokertjes in kan stoppen. Daarna kunnen er meer gaten en vormen in het spel worden betrokken.
Vaak hebben blinde kinderen moeite met het zoeken van materiaal in hun omgeving. Mocht dit het geval zijn, dan kun je het kind eerst pingpongballetjes in een muziektrommel of in een begrensde ruimte laten zoeken. De balletjes geven bij het stuiteren een aantrekkelijk geluid.
- Spelen met eenvoudig constructiemateriaal, zoals duplo; stapelen van bekertjes en blokken of het maken van een ringtoren.
- Spelmateriaal waarbij het ene voorwerp in het andere kan worden gestopt. Door met het voorwerp te rammelen, ontstaat een aantrekkelijk geluid. Denk aan plastic flessen met een knikker, stapelbekertjes met blokken, een afwasteil met verschillende materialen.

7.4 Buiten spelen

Buiten is het minder overzichtelijk dan binnen. De ruimte is groter, er zijn andere geluiden en veel kinderen rennen en fietsen er rond. Het verkennen van de ruimte is moeilijker. Het blinde kind zal de buitenspeelplaats meestal vanuit een vast punt beginnen te onderzoeken. Daarna wordt het onderzoek uitgebreid met het leren van vaste routes langs omheiningen en objecten, zoals een zandbak of een glijbaan. Net zoals binnen is het voor het kind buiten prettig als hij gebruik kan maken van een loopauto, een poppenwagen of iets dergelijks. Zo voelt hij zich wat minder kwetsbaar en zal hij niet zo snel ergens tegenaan botsen of ergens over vallen. Wijs hem bijvoorbeeld waar de schommel hangt en leg uit dat het gevaarlijk kan zijn om daar langs te lopen. Ook met op- en afstapjes moet hij rekening leren houden.

De peuter zal de zandbak, de glijbaan, het speelhuisje of de wipkip op dezelfde manier leren verkennen als de materialen binnen. Geef hem de tijd om te voelen, er tegenaan te tikken, er omheen te lopen en erop te klimmen. Vaak zal hij zich op één plek vermaken. Hij zal lekker in een hoek van de zandbak spelen of eindeloos van de glijbaan gaan, maar het kan ook zijn dat hij steeds hetzelfde speelobject aftast of alleen maar luistert naar de andere kinderen en de geluiden buiten. Laat hem rustig zijn gang gaan. Buiten klinken de geluiden

immers weer anders dan binnen. Er zijn bovendien veel andere geluiden, zoals voorbijkomende auto's en brommers, de wind die door de bladeren waait, vogels die fluiten. Het kan voor een blinde peuter niet altijd duidelijk zijn of er meer kinderen staan te wachten bij de schommel of de glijbaan. Het is goed om aan de andere kinderen te vragen of ze zichzelf even willen aankondigen en net als de andere peuters zal het blinde kind op den duur gaan leren dat hij op zijn beurt moet wachten. Na het buiten spelen gaat iedereen weer naar binnen. Het kan zijn dat de blinde peuter de deur naar binnen niet kan vinden. Om hem te helpen bij zijn oriëntatie is het een idee om bij de deur een windgong op te hangen. Zo kan hij afgaan op het geluid en de ingang terugvinden.

7.4.1 Ideeën om te doen

Bewegen

- Voor een blinde peuter is het een hele overwinning om ergens vanaf te springen, bijvoorbeeld van de rand van de zandbak of van de laatste trede van een trap. Het geeft hem een veilig gevoel als hij in het begin iemand kan vasthouden.

- Met ballen spelen geeft ook altijd veel plezier. Voor een blinde peuter is een bal met geluid, bijvoorbeeld een rinkelbal, geschikt. Zo kan hij goed horen waar de bal heen rolt. Rolt de bal naar hem toe of juist van hem weg? Het is vrij eenvoudig om aan een opblaasbare strandbal een belletje te maken.
- Buiten heb je ook de mogelijkheid om een klein circuit te maken. Laat de peuters eens over een kist of doos klimmen, onder een kleed kruipen en ergens vanaf springen. De blinde peuter zal het wel nodig hebben om een hand vast te houden en/of om het samen te doen.

Waterfestijn

In de zomer is het lekker om buiten met water te spelen. Een klein afwasteiltje met water kan al genoeg zijn om te gieten, te spetteren of een fietsje te wassen met een spons. Vul samen water in flessen en emmers. Hoe zwaar is een volle fles of een half lege fles? Soms hebben peuterspeelzalen of kinderdagverblijven de mogelijkheid om een peuterbadje buiten op te zetten. Voor een blinde peuter is dit een goede mogelijkheid om te ontdekken dat in en met het water spelen leuk kan zijn. Laat het kind eerst met handen of voeten de temperatuur van het water voelen: het kind kan schrikken als het water kouder is dan hij had gedacht. Probeer zoveel mogelijk nare ervaringen te voorkomen, zoals omvallen en nat worden gegooid.

Wat voor weer is het vandaag?

Niet alleen bij mooi weer is het leuk om naar buiten te gaan. Het is ook een hele belevenis om harde wind, regen en sneeuw te ervaren. Een blinde peuter moet deze weersomstandigheden vooral voelen om de betekenis ervan te ontdekken. Het regent als je een nat gezicht krijgt en het stormt als je de wind hard om je heen voelt blazen. Als deze weersomstandigheden worden aangekondigd, kun je vragen of ouders er rekening mee willen houden, door bijvoorbeeld het kind laarzen aan te doen en eventueel een parapluutje mee te geven. Als je weer binnen bent, is het leuk om liedjes over het weer te zingen en iets te knutselen wat er mee te maken heeft.

Verzamelen

Buiten is van alles te vinden. Laat de kinderen allerlei voorwerpen verzamelen en in een doosje stoppen. Denk aan steentjes, takjes, grassprietjes, bloemetjes, boomschors en kastanjes. Je kunt het daar later in de kring over hebben. Welke

kleur heeft iets, welke vorm, hoe voelt het, is het ruw, koud of zacht? Zo krijgen deze begrippen inhoud en de blinde peuter leert dat het grassprietje en het bloemsteeltje 'groen' zijn, al is dat een lastig begrip.

8 Bewegen

Luuk loopt voorzichtig tastend door de lege gang. De leidster stelt voor een stukje te rennen. Luuk pakt haar hand en samen hollen ze in volle vaart door de gang.

Peuters bewegen het liefst met hun hele lichaam. Ze hebben een natuurlijke drang om te bewegen. Hoe meer een peuter de kans krijgt om te bewegen, hoe handiger hij hierin wordt. Zo zal hij situaties eerder doorzien en minder snel ongelukken krijgen.

Blinde kinderen bewegen over het algemeen minder dan goedziende kinderen. Het kan zijn dat de bewegingen die ze maken er niet zo vrij en soepel uitzien en dat ze moeite hebben om van de ene houding in de andere te komen. Opvallend is dat blinde peuters vaak aarzelend lopen en het moeilijk vinden om te rennen.

Wanneer blinde peuters veel bewegingservaring opdoen, zullen ze ontdekken dat bewegen leuk kan zijn. Allerlei situaties op de peuterspeelzaal, het dagverblijf of thuis kunnen hiervoor worden benut: kruipen onder de tafels en stoelen, een trap op en af klimmen, over een bank lopen en er weer afspringen en samen met de leidster over het speelplein rennen. Het is heel normaal als het blinde kind meer tijd nodig heeft om bepaalde bewegingen te leren dan de andere kinderen.

Omdat een blind kind het afkijken mist, zal hij met hulp van een ander aan den lijve moeten ervaren wat er allemaal mogelijk is. Waar kun je dan allemaal aan denken? Naast de ideeën over bewegingsspelletjes uit het vorige hoofdstuk, zijn er nog enkele variaties die met niet al teveel extra moeite op de peuterspeelzaal kunnen worden gedaan.

8.1 Ideeën om te doen

- Samen hand in hand rennen. Zo ontdekt de blinde peuter wat snelheid is.
- Kopje duikelen. Rollen vanaf iets wat schuin loopt, gaat gemakkelijker.
- Schommelen op een schommel, in een hangmat of in een laken dat door twee personen wordt vastgehouden.
- Glijden van de glijbaan. Zo wordt ontdekt wat hoogteverschillen zijn.
- Lopen, waarbij een loopkar of kruiwagen als buffer kan dienen. Zo hoeft de blinde peuter niet bang te zijn dat hij ergens tegenaan loopt.

- Krachtspelletjes, zoals iemand omduwen, touwtrekken, iets zwaars sjouwen, zoals emmers of zakjes met zand.
- Springen. Denk aan samen springen, maar ook het aanleren van springen in het zand, op het gras of zelfs op een trampoline. En ergens af- en opspringen, zoals de zandbakrand, traprede of bank.
- Kruipen onder stoelen, tafels of door een kruiptunnel.
- Samen klimmen en klauteren, zoals op een trap of klimrek. Het is prettig als het kind eerst mag voelen om een indruk te krijgen van de hoogte en de grootte.
- Schootspelletjes, zoals schuitje varen, hop paardje hop, boerenpaarden. Op deze manier ervaren blinde peuters evenwichtsveranderingen op een veilige manier.
- Fietsen op een driewieler.
- Stoeien op een dikke mat.
- Evenwichtsspelletjes. Denk aan lopen over een zacht matras, een bank of kussens.

9 Op eigen benen

Emma zit met haar tasje op de grond. De leidster vraagt wat ze allemaal heeft meegenomen. Emma voelt waar de rits van haar tasje is en trekt deze open. Ze haalt haar knuffel en schriftje tevoorschijn en houdt ze in de lucht zodat de leidster ze kan pakken.

Peuters ontdekken in belangrijke mate de wereld om zich heen, hun eigen ik en hoe ze hiermee invloed kunnen uitoefenen. Wie kent er niet de volgende uitspraak: 'Zelf doen!' Als kinderen hiertoe in staat worden gesteld, zullen ze zichzelf steeds beter kunnen helpen en zal hun vrijheid en zelfstandigheid steeds groter worden. Je hebt, als leidster, hierin een grote stimulerende rol. De peuter zal immers volharden in zijn pogingen tot zelf doen als hij veel aanmoediging en complimenten krijgt. Het is wel van belang dat de aanmoediging of beloning direct volgt op het gedrag dat het kind heeft laten zien. Bij een blinde peuter kun je bijvoorbeeld denken aan: verbaal prijzen, in de handen klappen, juichen, samen iets leuks doen, aanraken en knuffelen. Een blinde peuter heeft niets aan een bewonderende blik, het opsteken van een duim of hem toelachen.

Goedziende kinderen leren veel vaardigheden door af te kijken en te imiteren. Als Kim van tweeënhalf haar moeder een glas limonade ziet inschenken, zal ze dit na willen doen. In het begin gaat dit nog ongecontroleerd, waardoor er limonade naast het glas zal lopen. Door herhaling en aanmoediging van haar moeder zal Kim uiteindelijk leren om haar glas zonder knoeien vol te schenken. Voor blinde kinderen ontbreekt die mogelijkheid tot imitatie en ze zullen daardoor niet snel worden uitgedaagd om nieuwe handelingen aan te leren. Door veel met de blinde peuter samen te doen, te vertellen wat er gebeurt en hem te laten voelen wat je doet, ontdekt hij de wereld. Als hij plezier krijgt in nieuwe vaardigheden stimuleert hem dat om zijn kracht te leren doseren, zijn spieren te verstevigen, zijn tast te ontwikkelen en bovenal zijn zelfstandigheid en zelfvertrouwen te vergroten.

9.1 Aanleren van nieuwe vaardigheden

Het aanleren van nieuwe handelingen, zoals uit een beker drinken, tas uitpakken, jas uitdoen en ophangen, zal een blinde peuter vaak meer tijd kosten dan een goedziende leeftijdsgenoot. Er is een aantal vuistregels dat je kunt gebruiken om het kind iets nieuws aan te leren:

1. Geef tijd

Voordat je begint met het aanleren van een nieuwe vaardigheid, zoals zelfstandig uit een beker drinken, zal het kind de tijd en gelegenheid moeten krijgen om het te gebruiken voorwerp uitgebreid te verkennen. Laat hem eerst de beker voelen voordat hij eruit leert drinken. Wat voor beker is het, heeft hij oren, wat is de boven- en onderkant, waar kun je die aan herkennen?

2. Gebruik alle zintuigen

Het blinde kind mist weliswaar zijn gezichtsvermogen, maar kan dat voor een groot gedeelte compenseren met zijn andere zintuigen. Door het gebruik van gehoor, tast en reuk te stimuleren, krijgt hij ook veel informatie. Laat hem bij het drinken uit een beker voelen of de beker vol of leeg is. Hoe voelt de vloeistof, hoe zwaar is een volle beker, hoe ruikt de limonade, hoe ruikt melk, kun je horen dat de beker wordt ingeschonken?

3. Gebruik verbale ondersteuning

Vertel wat er gebeurt of wat er gaat komen. Geef uitleg over de oorzaak en het gevolg en benoem hoe een kind iets doet. Een blind kind kan immers niet even vergelijken met een ander kind. Gebruik begrippen zoals 'onder en boven', 'in en uit', 'op en neer', 'heen en terug'.

4. Laat de hele handeling voelen

Door het voelen van de hele handeling krijgt het kind inzicht in het verloop van de aan te leren vaardigheid. Tandpoetsen is niet alleen de beweging van de tandenborstel in je mond, maar ook tandpasta op de tandenborstel doen en het schoonmaken van de tandenborstel na afloop. Je kunt een handeling laten voelen door je eigen handen over de handen van het kind heen te leggen en hem zo te sturen. Samen voer je als het ware de beweging uit. Kondig wel aan dat je je eigen handen over de handen van het kind gaat leggen. Sommige blinde kinderen zijn namelijk erg gevoelig voor onverwachtse aanrakingen aan hun handen.

Wanneer het kind de beweging beter gaat beheersen, kun je hem sturen aan zijn polsen en later aan de ellebogen. Tot slot: laat het kind het laatste stukje van de handeling zelf uitvoeren. Gaat dit gemakkelijk dan kan hij zelfstandig de

voorlaatste stap uitvoeren en zo verder. Uiteindelijk beheerst het kind zo hele vaardigheid.

5. Herhaal

Een kind heeft herhaling nodig om zich een vaardigheid steeds meer eigen te maken. Bovendien vindt het kind het leuk om iets wat hij goed kan, nóg eens te doen.

9.1.1 Ideeën om te doen

Voorbeelden van alledaagse handelingen die prima door de blinde peuter kunnen worden uitgevoerd, zijn:

- mandarijn of banaan pellen;
- koekjes uitdelen;
- aantal bekertjes en lepels afwassen in een teil met sop;
- plakje worst of kaas op de boterham leggen;
- tas openmaken en uitpakken;
- tafel schoonmaken met een natte doek;
- zelf de jas aan de kapstok hangen;
- theedoosje openen;
- pak/rol koekjes openen en in een trommel doen;
- haar kammen;
- planten water geven;
- brief in de brievenbus stoppen.

9.2 Zelfredzaamheid in de groep

Op een peuterspeelzaal of kinderdagverblijf komt een aantal praktische vaardigheden regelmatig terug, zoals eten en drinken, jas ophangen, tas pakken, handen wassen en opbergen van speelgoed.

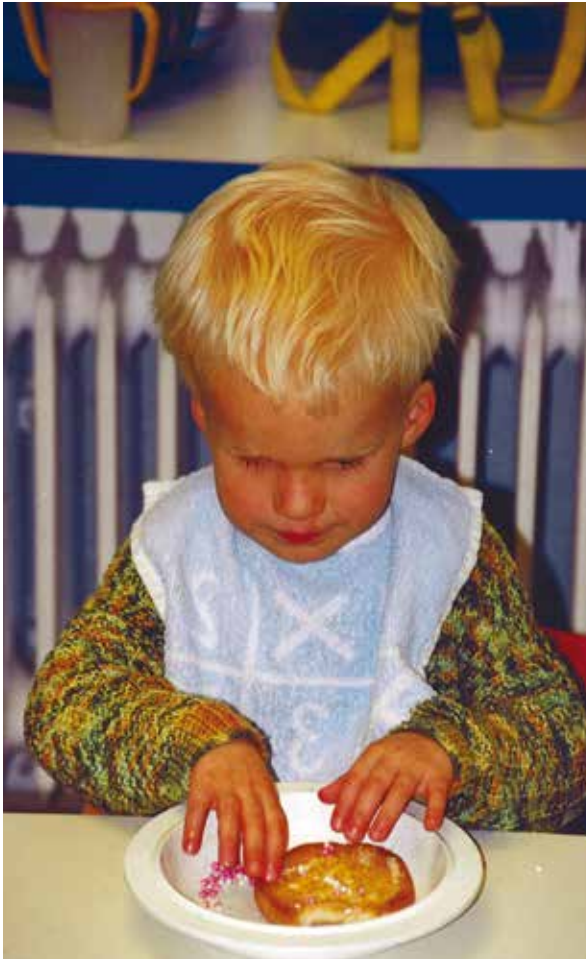
Hoe kun je een blinde peuter hiermee nog verder behulpzaam zijn, buiten de beschreven vuistregels?

Eten en drinken

Op sommige groepen is het de gewoonte dat kinderen hun eten en drinken meenemen in een eigen tas. Het kan zijn dat aan een blinde peuter wordt

gevraagd zijn eigen tas op te halen. Zorg in dat geval dat de tas op een vaste plek ligt die voor het kind gemakkelijk te vinden is. Er kan bijvoorbeeld als herkenningsteken een belletje aan de tas worden gemaakt.

Er zijn peuterspeelzalen of dagverblijven waar broodtrommels en drinkbekers in een mand of krat worden verzameld. Stimuleer de peuter om zelf zijn broodtrommel en beker in het krat te leggen en ze weer op te zoeken als de kinderen gaan eten en drinken. Het is handig als de beker en de trommel duidelijk voelbaar zijn. Plak er bijvoorbeeld een stukje klittenband op. Het kind kan zijn eigen trommel en beker gemakkelijker vinden als er niet veel meer in de krat ligt.

Wanneer de ouder fruit meegeeft, vraag dan of ze dit in een bakje wil stoppen dat het kind zelf open en dicht kan maken. Geschild fruit dat met de handen kan worden gegeten, is het gemakkelijkst. Een kind krijgt meer informatie via de tast als hij met zijn handen mag eten. Vertel wat de smaak van de boterham is, of het eten warm of koud is en wat voor structuur het heeft. Zo is het kind goed voorbereid. Het kan immers beangstigend zijn om zomaar iets in je mond te krijgen, waarvan je niet weet wat het is. Een stukje ontbijtkoek smaakt en voelt heel anders in je mond dan een hap vla.

Voor de blinde peuter is het soms moeilijk om te wachten. Hij weet namelijk niet altijd wat er gebeurt. Het kan helpen om het kind uit te leggen wat hij kan verwachten en wanneer hij aan de beurt is om zijn drinken of eten te pakken. Zo leert het kind het ritueel rond het eten en drinken. Als iedereen aan tafel zit, kun je een keer met het kind de tafel rondgaan. Hij krijgt dan een idee over het aantal kinderen en waar ze zitten.

Aan- en uitkleden

Over aan- en uitkleden valt veel te zeggen. We houden het bij een aantal praktische adviezen voor vaardigheden die regelmatig terugkomen. Realiseer je dat uitkleden gemakkelijker is dan aankleden. Door achter het kind te gaan zitten of staan, kun je hem helpen volgens de beschreven vuistregels. Oefen met sokken en schoenen uittrekken. Een sok is gemakkelijker dan een kniekous en een stevige schoen is gemakkelijker dan een gymshoel. Een schoen met klittenband bevordert de zelfredzaamheid. Deze is eenvoudiger zelf dicht te doen dan een schoen met veters.

Een vaste volgorde van aan- en uitkleden is prettig. Begin met ruimzittende kleding zonder knopen of ritsen. Maak een stapeltje kleren en leg datgene wat eerst wordt aangetrokken bovenop. Voel samen waar het etiketje zit, dit is immers de achterkant van een trui, hemd of T-shirt. Een trui kan met de voorkant op tafel worden gelegd. Laat het kind eerst de armen in de mouwen steken en dan de trui over het hoofd trekken. Bij het aantrekken van een jas kan de capuchon op het hoofd van het kind worden gezet. Het heeft dan een beginpunt.

Besteed eens aandacht aan de verschillende onderdelen van kleding. Hoe voelt een rits, een knoop en klittenband, wat voor soorten stof bestaan er en waar zitten de zakken? Een jurk is weer anders dan een broek of trui. Verkleedkleden en poppenkleden zijn handige hulpmiddelen in dit leerproces.

Jas ophangen

Kies een handige plek om de jas op te hangen, bijvoorbeeld het begin of einde van de kapstok. Een herkenningsteken in de vorm van een belletje, kralenketting of ribbelkarton kan de peuter helpen om de plek van zijn jas te vinden. Handschoenen, muts en sjaal kunnen eventueel in een doos of kratje onder de jas worden geplaatst.

Handen wassen

Leer het kind de route naar de wasbak. Het geluid van het lopen van een kraan kan een goed oriëntatiepunt zijn. Hoe doe je de kraan open en dicht? Waar hangt de handdoek en waar ligt of hangt de zeep? Het is prettig als de handdoek en de zeep op vaste plekken liggen en de zeep lekker ruikt. Leer het kind alles ook weer op de vaste plek terug te leggen. Laat hem ook eens voelen waar het water heenloopt in de wasbak.

Speelgoed pakken en opruimen

Door het samen pakken en opruimen van speelgoed leert de blinde peuter hoe dit in zijn werk gaat. Een vaste plek voor het spelmateriaal en een vaste volgorde van opruimen, zal hem helpen om zelf zijn weg hierin te vinden. Een kast met verschillende planken is overzichtelijk, zeker als er niet teveel spullen op één plank liggen. Het kan een idee zijn om diverse bakjes te gebruiken voor los materiaal, zoals duplo, kralen en muziekinstrumenten.

Zindelijkheid

Kinderen worden uiteindelijk uit zichzelf zindelijk en ze bepalen hierbij zelf het tempo. Je kunt ze helpen door ze vertrouwd te maken met het potje of de wc en ze te prijzen als het een keer lukt. Een peuter kan echter pas zindelijk worden wanneer hij zijn sluitspieren kan beheersen. Eigenlijk ontstaat de aandacht voor het plassen vanzelf als het kind zich meer bewust wordt van zijn eigen lichaam. Dit is niet voor het tweede jaar. Bij blinde kinderen is het in de meeste gevallen later omdat hun lichaamsbesef wat later tot stand komt.

Voor een kind dat niet kan zien, is het belangrijk dat hij gaat begrijpen wat er van hem wordt verwacht. Bij het verschonen van de luier kun je al beginnen met vertellen hoe het komt dat de luier nat is of waar de poep vandaan komt. Begin je met het aanbieden van een potje dan is het belangrijk dat de peuter de tijd krijgt om het potje te onderzoeken. Het is rond met een gat erin en je kunt erop zitten. Vertel wat de bedoeling is en neem de tijd om dit droog te oefenen, dat wil zeggen met kleren aan. Een stabiel potje dat prettig zit, is aan te raden. Voor wat grotere kinderen kan een wc-brilverkleiner een idee zijn. De meeste peuterspeelzalen en kinderdagverblijven hebben wel peutertoiletten. Kijk of het kind voldoende steun met zijn benen kan vinden om ontspannen op de wc te zitten. Gebruik eventueel een voetensteun. Als je denkt dat het kind eraan toe is, probeer dan een patroon van zijn stoelgang te ontdekken. Zet hem op die momenten op het potje waarop je verwacht dat hij moet plassen of poepen. Het potje steeds op dezelfde plaats aanbieden, is voor het kind het meest duidelijk.

Op een kinderdagverblijf kun je kinderen tegelijkertijd op een potje laten gaan. Zo leert de blinde peuter langzamerhand wat de bedoeling is. Laat horen en voelen dat andere kinderen ook op het potje zitten. Plast of poept hij in het potje, prijs hem dan uitbundig en laat ook eens voelen wat er in het potje is gekomen. Misschien niet zo fris, maar handen kunnen worden gewassen met water en zeep. Als het kind eenmaal zelfstandig naar het toilet kan, leer hem dan via een vaste route waar het toilet is en hoe het kan worden doorgespoeld. Leg uit wat er gebeurt. Dit kan in het begin eng zijn voor een blind kind. Geef hem de tijd om te wennen en op zijn eigen manier te verkennen wat er op het toilet gebeurt. Als groepsleider kun je aan de ouders vragen om hun kind gemakkelijke kleren aan te trekken, die vlug uit kunnen.

Slapen

Op het kinderdagverblijf, waar kinderen meestal de hele dag zijn, zullen de jongste kinderen 's middags een poosje slapen. Blinde kinderen kunnen problemen hebben met een goed dag/nachtritme. Een vaste volgorde van handelingen die aangeven dat het tijd is om te slapen, geeft houvast. Een liedje zingen, verhaaltje voorlezen, een knuffel in bed of samen de gordijnen dichtdoen, zijn voorbeelden van geschikte rituelen. Voor een blind kind is het

prettig om een vaste slaapplek te hebben, eventueel met een laken, doekje of knuffel waar een eigen herkenbare geur aan zit. Leer hem via een vaste route om zelf zijn bedje op te zoeken. Probeer een bedje te geven dat gemakkelijk te vinden is, zoals langs een muur of in een hoek. Ook hierbij kan weer gebruik worden gemaakt van een herkenningsteken. Een vast tijdstip om te gaan slapen en wakker te worden, kan behulpzaam zijn bij het aanwennen of behouden van een goed dag/nachtritme.

10 Eropuit

Victor gaat met een paar kinderen en de leidster naar de groenteboer in de buurt. De leidster koopt wat fruit. Ze vertelt hoe het eruit ziet. Alle kinderen mogen aan het fruit voelen en ruiken. Wat is het verschil tussen een appel en een sinaasappel? Hoe voelt een banaan en hoe ruikt een meloen?

Voor peuters is de wereld een spannend avontuur. Er valt buitenshuis enorm veel te beleven. Lage muren om op te klimmen, dieren om te aaien, een broodje kopen bij de bakker of bladeren zoeken in het bos.

Voor blinde kinderen is dit niet anders. Alleen zullen ze wat meer hulp nodig hebben om een goed beeld te krijgen van die buitenwereld.

Het voorgaande voorbeeld beschrijft hoe een eenvoudig uitstapje als het bezoeken van een winkel een leuke belevenis kan worden indien je voldoende aandacht en tijd kan besteden aan de blinde peuter.

Hier volgt een lijst met mogelijke activiteiten waarvan de blinde peuter met een beetje hulp kan genieten. Deze lijst is zeker niet volledig, maar ze kan een hulpmiddel zijn bij het kiezen van geschikte activiteiten. Kies voor de uitstapjes een moment waarop het niet te druk is.

10.1 Ideeën om te doen

Kinderboerderij

De meeste kinderen houden van dieren aaien. Blinde peuters kunnen dit soms eng vinden. Het dier is immers onvoorspelbaar, het kan bewegen en de structuur van de huid kan onbekend zijn. Vertel vooraf aan het kind wat hij gaat aaien, hoe dat dier aanvoelt. Houd in het begin het dier zelf vast of laat dit een verzorger van de kinderboerderij doen. Kleine dieren, zoals een konijn of cavia, zijn in het begin minder eng dan grote, zoals een geit of schaap. Wat is eigenlijk het verschil tussen een geit en een schaap? Kun je dat ook ruiken? Waar zitten de oren? Hé, een staart! Informeer vooraf bij de kinderboerderij waar je naartoe wilt gaan of het mogelijk is dat de blinde peuter de dieren daadwerkelijk van dichtbij kan ervaren. Een bezoek in de lente kan erg leuk zijn omdat er dan vaak jonge dieren zijn. Een bezoek aan de kinderboerderij valt goed voor te bereiden door vooraf verhalen over dieren te lezen, te vertellen welk geluid ze maken en hoe ze eruit zien.

Winkelen

Soms is er wat extra tijd om met een aantal kinderen naar de winkel te gaan. In welke winkel kun je wat kopen? Hoe ruikt het bij de bakker, de slager en de groenteboer? Laat de blinde peuter voelen wat je koopt, laat hem helpen

dragen, laat hem zelf spullen uit rekken pakken en til hem op als de artikelen hoog staan. Laat hem meehelpen met het op de band zetten van de boodschappen. Als de peuter voor in het winkelwagentje zit, kan hij er goed bij. Meehelpen met de boodschappen uitpakken en opbergen is ook leuk. Alle spullen gaan nog eens door de handen van het kind en zo komt hij te weten waar alles wordt opgeborgen.

Speeltuin

Klimrekken, schommels en glijbanen zijn prima hulpmiddelen om kinderen spelenderwijs allerlei bewegings- ervaringen op te laten doen. Een blinde peuter zal minder snel geneigd zijn de apparaten in de speeltuin uit te proberen, omdat hij zijn leeftijdsgenoten niet kan imiteren. Het kan ook zijn dat hij balansverstoringen eng vindt. Door regelmatig een kleine speeltuin in de buurt op te zoeken, kan het kind leren om ook deze vaardigheden onder de knie te krijgen.

Bos

In het bos is veel te ontdekken. Hoe ruikt een bos, wanneer noem je iets een bos en waar komen de bladeren en takken vandaan? Hoor je het ruisen van de bomen als het waait, voel je hoe zacht mos is? Luister samen naar de vogels die je hoort. Vertel hoe het bos eruit ziet. Maak het kind opmerkzaam op de ondergrond waarop hij loopt. Is het een verhard pad of een zachte ondergrond van bladeren? Hoeveel stappen is het van de ene boom naar de andere?

In de herfst kun je samen met het kind eikels en kastanjes zoeken. Laat ook eens voelen wat het verschil is tussen een kastanje in de dop en eentje zonder dop en benoem dit ook. Als voorbereiding op het uitstapje naar het bos is het een idee om een schaal met materiaal uit het bos te vullen en de voorwerpen alvast te betasten en bespreken.

Open dagen van politie, brandweer

Speelgoedbrandweerauto's of -politieauto's zijn geen echte auto's. Een open dag van de brandweer of politie biedt voor blinde kinderen een uitgelezen mogelijkheid om deze wagens op ware grootte te beleven en hiervan een goed beeld te krijgen.

11 Feestjes

Niels is jarig en komt met zijn moeder op de peuterspeelzaal. 'Gefeliciteerd Niels', zegt de leidster, 'kijk, we hebben alles versierd voor je verjaardag.' Ze laat Niels de slingers voelen die op tasthoogte hangen. Niels kan de ballonnen voelen én horen omdat ze gevuld zijn met wat rijst.

Sinterklaas, Kerstmis, suikerfeest, verjaardagspartijtjes, afscheidsfeesten: soms lijkt het leven uit één groot feest te bestaan. Bij een feest hoort in eerste instantie plezier, zowel voor de eventuele jarige als degenen die uitgenodigd zijn. Blinde peuters kunnen met wat aanpassing net zo veel plezier beleven aan een leuk feest als goedziende peuters. In dit hoofdstuk worden voorbeelden van een aantal feestjes gegeven met ideeën voor aanpassingen die geschikt zijn voor blinde kinderen.

11.1 Verjaardagsfeestje

Bereid het kind voor op zijn verjaardag. Leg uit dat het een jaar ouder geworden is en dat je dit met zijn allen gaat vieren op de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf. Vooraf kun je een verhaal voorlezen over jarig zijn, bijvoorbeeld:

- 'Het feest van Nijntje', door Dick Bruna;
- 'Jip is jarig', door Betty Sluizer;
- 'Liselot is jarig', door Dagmar Stam;
- 'Een taart en een ballonnetje', door Eveline den Heijer.

Het is voor zowel ouders als kind prettig als de ouders die ochtend, of een deel daarvan, aanwezig mogen zijn. Een ouder kan dan aan het kind vertellen wat er gaat gebeuren en na afloop kunnen ze er thuis samen over praten. Zorg voor slingers die op tasthoogte hangen. Ballonnen kunnen worden gevuld met wat rijst of er kan een belletje aan worden bevestigd. Misschien wil de blinde peuter wel meehelpen om zijn stoel te versieren. Geef als traktatie liever geen kleffe snoepjes of snoep dat op een andere manier onprettig aanvoelt. Een plak cake is gemakkelijker te eten dan een taartje. Voorbeelden van traktaties zijn: Nibbits geregen aan een touwtje of dropveter, minipannenkoeken, ontbijtkoek of poffertjes op een prikker. Door de traktatie in een mand te doen of op een dienblad te leggen, kan de jarige zelfstandig trakteren. Bij een verjaardag hoort natuurlijk een feestmuts. Niet alle blinde kinderen vinden het aangenaam om iets op hun hoofd te dragen. Als alternatief kan voor een ketting worden gekozen met allerlei voelbare voorwerpen eraan. Een blinde peuter kan angstig worden als hij op een stoeltje staat, terwijl hij wordt toegezongen. Misschien

kun je hem erbij vasthouden of hem op tafel zetten, zodat hij een grotere oppervlakte heeft om op te staan.

Cadeautjes

Meestal krijgt een kind dat jarig is op een kinderdagverblijf of peuterspeelzaal, een cadeautje. Voor ieder kind is het natuurlijk verschillend wat hij een leuk cadeautje vindt. Dat is afhankelijk van leeftijd en interesses. Hierbij toch wat suggesties gerangschikt op thema.

Muziek

- cd's met liedjes of verhalen;
- cassettebandje met zelf voorgelezen verhalen;
- muziekinstrumenten, zoals:
  - mondharmonica;
  - trommel;
  - keyboard;
  - triangel;
  - xylofoon.

Passen/meten

- constructiemateriaal, bijvoorbeeld duplo of nopper;
- voelpuzzels;
- grote kralen (liefst platte kralen) met plastic draad;
- kralen op stokken;
- groot telraam;
- vormenplank.

Beweging

- skippybal;
- rinkelbal;
- poppenbuggy;
- strandbal met een belletje erin.

Fantasie

- theeserviesje;
- kassa en geld/portemonnee;
- winkeltje (allerlei doosjes, potjes en dozen op origineel formaat);
- verkleedkleden;
- pop (liefst grote slappe pop met duidelijk gezicht en armen en benen);
- toebehoren voor de pop, zoals kleertjes, badje, borstel;
- grote, duidelijke boerderijdieren;
- koffertje/tasje/rugzakje;
- speelgoedtelefoon.

Sensopatisch spel

- klei;
- voelzakjes;
- geurzakjes;
- zandbak;
- materiaal voor in bad en de zandbak (schepjes, emmer, gieter).

Overig

- lekker ruikende zeep.

11.2 Sinterklaas

Een blinde peuter voorbereiden op wat er te gebeuren staat, is altijd belangrijk en dat geldt zeker voor het vieren van Sinterklaas. Wie zijn Sinterklaas en Zwarte Piet, wat komen ze doen? Wat voor attributen hebben ze bij zich? Geef een blind kind onder andere de zak, de mijter, een pietenmuts met veer, het grote boek en de staf eens in handen, zodat hij zich hiervan een voorstelling kan maken. Voor ziende kinderen is dit ook interessant, zeker als er een verhaal omheen wordt verteld.

Verhalen die aansluiten bij de peuterleeftijd zijn bijvoorbeeld:

- 'Boris en opa spelen Sinterklaasje', door Marijke Aartsen;
- 'Dag Piet! Dag Sint!', door Betty Sluyzer;
- 'De mijter van Jules', door Annemarie Berebrouckx;
- 'Sinterklaasje', door Liesbeth Slegers.

Indien Sinterklaas op de groep komt, bespreek dit dan vooraf. Misschien durft de blinde peuter wel aan zijn baard en kled te voelen! Realiseer je dat blinde kinderen erg goed kunnen zijn in het herkennen van stemmen. Een voor het kind bekend persoon als Sinterklaas of Zwarte Piet kan dus door de mand vallen. Een Sinterklaasbezoek kan voor jonge kinderen erg spannend zijn. Een oplossing is om Sinterklaas gewoon met alle activiteiten mee te laten draaien in de groep. Komt de goedheiligman niet, geef het kind dan een taak in het geheel. Laat hem de zak met cadeautjes bewaken, de pakjes aanreiken of pepernoten trakteren.

Natuurlijk moet er ook een schoen worden gezet. Dit is een uitgelezen mogelijkheid om met de hele groep te bekijken en te voelen wat voor schoenen er allemaal zijn en waar ze in verschillen. Aan ouders kan worden gevraagd wat een geschikt cadeautje is. Bij Pietenbezoek wordt er vaak hard op de deur gebonsd en worden er pepernoten naar binnen gegooid. Realiseer je als groepsleidster dat dit veel lawaai en drukte met zich meebrengt. De blinde peuter kan het overzicht verliezen en in paniek raken. De vraag is of je dit moet doen. Mocht je toch besluiten tot een Pietenbezoek aan de groep, houd het kind dan dicht in je nabijheid of zoek voor hem een veilig plekje. Je kunt ook vragen of de ouder van het kind aanwezig wil zijn. Bereid ten slotte ook Sinterklaas en zijn Pieten voor op een blind kind in de groep.

11.3 Kerstmis

Kerstmis is vooral een feest waarbij het creëren van sfeer een centrale rol speelt. Lampjes, kaarsen en een boom zijn elementen die bijdragen aan het scheppen van die sfeer. Voor blinde kinderen zal verlichting geen rol kunnen spelen. Kinderen met nog enig gezichtsvermogen kunnen juist erg genieten van de kerstverlichting. Al hoeft sfeerverlichting niet per definitie leuk te zijn. Het kind met enige restvisus zal niets meer kunnen zien als de omgevingsverlichting, die anders altijd aan is, nu uit gaat. Informeer even of dit wel prettig voor hem is en let op zijn gedrag en lichaamstaal. In principe kan Kerstmis worden gevierd op de manier zoals je gewend bent. Je kunt de blinde peuter hier goed in begeleiden door hem veel te vertellen, samen activiteiten te doen en hem veel te laten voelen.

Een boom versieren is een belevenis. Als een echte kerstboom op het kinderdagverblijf of de speelzaal niet mag, dan kun je kersttakken meenemen om aan te laten ruiken en te laten voelen. Versieren kan met allerlei voorwerpen die verschillend aanvoelen. Denk aan kerstballen, vogeltjes, kerstengeltjes, dennenappels, slingers en voorwerpen die geluid maken, zoals kerstklokjes. Aan kaarsen valt meer te beleven dan het licht dat ze geven. Laat eens voorzichtig de warmte voelen en gebruik eventueel geurkaarsen. Wel extra oppassen, want blinde kinderen zien immers niet waar de kaarsen staan. Spuit eens samen spuitsneeuw op de ramen. Door de korrelige structuur is daarna goed te voelen wat het kind gedaan heeft.

12 Van peuter naar kleuter

Wanneer het kind nog maar net op de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf zit, moet er al worden nagedacht over een geschikte basisschool. Voor veel ouders is het moeilijk om een geschikte basisschool te kiezen. Dit is niet anders voor ouders van blinde kinderen. In het leven van het kind luidt de basisschool een heel nieuw hoofdstuk in.

De laatste jaren gaan blinde kinderen steeds vaker naar een school in de buurt in plaats van naar het speciaal onderwijs voor visueel beperkte kinderen. Als het kind voldoende mogelijkheden heeft om zijn visuele beperking te compenseren, kan het in de meeste gevallen naar een reguliere basisschool. Deze keuze hoeven ouders meestal niet alleen te maken. Ze worden hierbij geholpen door de begeleidende organisatie van hun kind.

12.1 Een basisschool kiezen

De keuze is gemaakt, het kind gaat naar een reguliere basisschool. Welke school is echter het meest geschikt? Als leidster van de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf ken je het kind goed en het kan dus zijn dat ouders je deze vraag voorleggen en je vragen mee te denken.

Elke school heeft zo zijn eigen manier van werken. Ouders kunnen letten op de algemene aspecten van de school, zoals sfeer, ligging, identiteit, grootte van de klassen en de onderwijsvisie. Ook is het van belang of de school in de gelegenheid is om rekening te houden met de visuele beperking van het kind.

Je kunt ouders aanraden een informatief gesprek aan te gaan met de leiding van de school. Ze kunnen in dit gesprek informeren naar de mogelijkheden van de school om het kind individuele begeleiding te bieden en of er extra tijd van een leerkracht beschikbaar is. Is de school bereid regelmatig contact te houden met een begeleidende instelling? Staat het hele team achter de aanname van het blinde kind? Kenmerkt de werkwijze en het dagprogramma van de groep zich door een bepaalde structuur waaraan het kind houvast kan hebben? De vraag hierbij zal steeds zijn: in welke omgeving komt het kind het beste tot zijn recht?

13 Twijfels?

Het kan zijn dat je vragen en twijfels hebt over de ontwikkeling van de peuter in jouw groep. Het is goed om te weten dat de ontwikkeling van veel blinde kinderen voorspoedig verloopt. Maar zonder dat er iets bijzonders aan de hand hoeft te zijn, kunnen er tussen blinde kinderen onderling grote verschillen bestaan in tempo en niveau.

Daarom is het belangrijk goed te observeren en aanhoudende twijfels serieus te nemen. Bespreek ze met ouders en iemand van een begeleidende organisatie voor visueel beperkte mensen. Adressen zijn achterin dit boek te vinden. In de meeste gevallen is het kind al in begeleiding bij één van deze organisaties. Ze kunnen vragen over de ontwikkeling van het blinde kind beantwoorden, mogelijk de zorgen wegnemen, adviezen geven en meedenken over de te nemen stappen.

Een ontwikkelingsachterstand die op tijd wordt gesignaleerd, veroorzaakt later over het algemeen minder bijkomende problemen. Lang wachten kan leiden tot een vergroting van de achterstand en tot steeds meer onzekerheid bij de ouders.

Adressen

Voor vragen op het gebied van visuele (en meervoudige) beperkingen kun je terecht bij:

Bartiméus

Van Renesselaan 30A
3703 AJ Zeist
Nederland
Telefoon: (088) 88 99 888
Email: info@bartimeus.nl
Website: www.bartimeus.nl

Sensis

St. Elisabethstraat 4
Postbus 54, 5360 AB Grave
Telefoon: (0486) 47 10 03
Website: www.sensis.nl

Visio Het Loo Erf

Amersfoortsestraatweg 180
1272 RR Huizen
Telefoon: (035) 698 57 11
Website: www.visioweb.nl

Lijst van geraadpleegde boeken

- Arendse, A. & C. Vet (1997). Een blinde kleuter in je groep. Werkboek voor leerkrachten. Uitgave van Bartiméus.
- Bastings, M. Praat tegen mij! Deel II en III, De Kijk, Sensis.
- Bisschop, M. Je kind kan het zelf.
- Boormans, G. e.a.(2005). Mijn kind op de crèche of peuterspeelzaal. Utrecht: Thieme/Meulenhoff.
- Dik, M. (2005). Baby's en peuters met visueel functieverlies. Eemnes: Robert Weijdert.
- Eijden, A. & Y. Moleman (1999). Spelontwikkeling en spelbegeleiding van slechtziende en blinde kinderen. Uitgave van Visio.
- Eijden, J.P.M. (1998). Persoonlijkheidsontwikkeling van visueel gehandicapte kinderen. VTO Nieuwsbrief jaargang nr 15, nr 4, 7, 8 & 9.
- Gringhuis, D., J. Moonen & P. van Woudenberg (1996). Kinderen die slecht zien: ontwikkeling, opvoeding en onderwijs. Houten/Diegem: Bohn Stafleu van Loghum.
- Knaapen, Margo (1999). Wat er allemaal kan. Vormen van vrijetijdsbesteding voor blinde en zeer slechtziende kinderen. Uitgave van Theofaan Grave (nu Sensis).
- Lewis, V. (2003). Development and disability, 2nd ed. How do blind children develop, p. 37-97. Blackwell Publishing.
- Linders, C.M. (1998). Zweeftaal en andere raadsels in het woordbegrip van blinde kinderen. Uitgave van Visio.
- Preisler, G. (1997). Social and emotional development of blind children: a longitudinal study. In Lewis, V. & G.M. Collis. Blindness and psychosocial Development in Young Children. Leicester: the British Psychological Society.
- Rijnveld, D. & J. van Dijk (1998). Zo kan het ook... Uitgave van Bartiméus.
- Slechtziende en blinde kinderen in peuter- en kleutergroepen (1993). Uitgave van Visio.
- Strauss, M. & Y. Kooyman (1996). Op stap. Uitgave van Bartiméus.
- Warren, D.H. (1984). Blindness and Early Childhood Development. New York: American Foundation for the Blind.
- Warren, D.H. (1994). Blindness and children, An individual differences approach. Cambridge: Cambridge University Press.

- Wolfs, W.M.G. (2000). De sociale en emotionele ontwikkeling bij kinderen met een visuele beperking. Scriptie voor het doctoraal examen orthopedagogiek.

